

LA LLARGA RESTAURACIÓ DEL TEMPLE ROMÀ DE VIC (1882-1959): DE LES RUÏNES A UN DELS SÍMBOLS DE LA CIUTAT

MIQUEL MIRAMBELL I ABANCÓ

Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya

*The long restoration of the Roman temple of Vic (1882-1959):
from the ruins to one of the symbols of the city*

L'any 1882 es descobrí el temple romà d'Auso entre les runes del castell medieval dels Montcada. Des del principi es plantejà la reconstrucció de l'edifici per tal de destinar-lo a museu d'arqueologia. La reconstrucció es féu en tres fases i no s'acabà fins al 1959. Aquest article analitza les vicissituds de la llarga intervenció restauradora i la compara amb les teories de restauració europees coetànies.

Paraules clau: història de la restauració, reconstrucció, conservació, restauració estilística, restauració històrica.

In 1882 the Roman temple of Auso was discovered among the ruins of the medieval castle of Montcada. From the beginning, the idea was to reconstruct the building so that it would become an archaeological museum. The reconstruction was carried out in three stages and was not completed until 1959. This article analyses the vicissitudes of the long restoration work and compares with the coetaneous European theories of restoration.

Keywords: history of restoration, reconstruction, conservation, stylistic restoration, historical restoration.

El temple romà de Vic fou descobert per sorpresa l'any 1882. El mateix any que Josep Morgades i Gili va esdevenir bisbe de Vic i quan Catalunya es trobava immersa en la Renaixença. Tot plegat va convertir la troballa en un gran esdeveniment per a l'època i no es van escatimar esforços per recuperar l'edifici. Des d'un bon principi es va plantejar una intervenció de reconstrucció i la voluntat de destinar l'edifici a un ús cultural. Uns criteris que es mantingueren inalterables al llarg dels setanta-set anys que va durar la intervenció restauradora.

El temple romà des de l'edat mitjana fins al segle XIX

El temple romà d'Auso fou construït al segle II dC però, com gairebé tots els monuments de l'antiguitat, caigué en desús amb l'adveniment de l'edat mitjana i es destinà a altres funcions, fins al punt que el seu descobriment l'any 1882 fou una autèntica sorpresa, ja que es trobava «engolit» dins un vell casalot d'origen medieval, que havia estat castell dels Montcada. De fet, les parets de la cel·la de l'antic temple foren foradades amb portes i finestres, constituint el perímetre del pati interior del castell.

Tanmateix —i com era d'esperar— en el moment de la descoberta el temple no es conservava íntegrament. Construït sobre un podi, mantenia pràcticament senceres les parets del nord i oest de la cel·la, i només part de la paret del sud, mentre que el mur de l'est només es conservava al nivell dels fonaments. Òbviament tampoc no es conservava el teulat.

Això no obstant, cal assenyalar que al cantó sud del podi hi havia una porta que donava accés a l'interior del temple, on hi havia un pou excavat a la roca, i que al mur de l'oest sobresortien uns carreus a l'angle que assenyalaven el perímetre de l'antic peribol, completament perdut. A més, es trobà un capitell en el seu emplaçament original, concretament a l'angle de la cel·la format per les parets del nord i de l'est. Finalment, entre les runes es localitzaren diferents carreus reaprofitats per bastir l'edifici medieval i, sobretot, un fragment del fust d'una de les columnes de l'atri.

Cal dir que el capitell i el fragment del fust de columna foren molt valuosos per a la reconstrucció de l'atri, mentre que els carreus es reutilitzaren per a la reconstrucció de la cel·la, sobretot de la paret sud. D'altra banda i pel que fa als murs de la cel·la, no conservaven res de l'arrebossat original de l'interior i l'exterior, ni tampoc de la pintura que molt probablement decorava les parets internes.

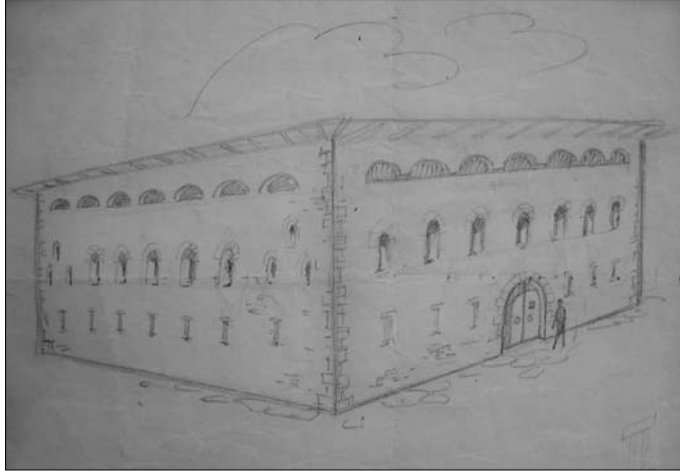
Es desconeix amb precisió quan es reaprofitaren els antics murs del temple romà per bastir una nova construcció, però se suposa que fou a partir de la fundació de Vic l'any 879 pel comte Guifré el Pelós, que convertí l'antiga edificació en castell comtal. En tot cas, a partir del segle XI es convertí en residència dels senyors de Montcada i almenys des d'aleshores els quatre murs del temple passaren a configurar el pati interior del castell.

L'1 d'octubre de 1450 l'antic castell dels Montcada passà a la ciutat de Vic, quan el rei Alfons IV convertí el castell en residència del veguer i s'hi instal·laren també l'escrivania i la cúria reials, a més de les presons comuna i reial. Més endavant, sembla que al segle XVI el veguer traslladà la seva residència a la casa Clariana i l'antic castell restà només com a presó, tot i que algunes dependències s'usaren com a graner. L'edifici va patir moltes transformacions i va perdre el seu caràcter de fortalesa.

Curiosament, però, i malgrat que l'edifici romà era ja irreconeixible, a Vic persistia la tradició que el casalot era d'origen clàssic, com ho demostra Joan Lluís de Montcada, degà de la catedral vigatana entre 1639 i 1653, que deixà constància en l'*Episcopologia de Vic* de l'origen romà de la construcció:

*«Tiénesse por tradición, no sé con que fundamento, que este castillo ya era edificado en el tiempo de los Romanos, y que era entonces llamado Hercúleo en memoria de haberle fundado junto con la ciudad de Ausona el valeroso Hércules.»*¹

1. ORDEIG, Ramon. «Centenari d'un esdeveniment memorable. El descobriment del temple Romà el 1882». *Revista Vic* [Vic], (1982), p. 56.

Croquis del castell dels Montcada realitzat per Josep Serra i Campdelacreu abans de la seva demolició l'any 1882.

Fotografia de l'estat del temple romà després de l'enderroc del castell dels Montcada. Les parets de la cel·la es foradaren amb portes i finestres, constituint el perímetre del pati interior del castell.

El 1717 l'edifici (que pertanyia a l'Almoina General) passà a la Universitat de Cervera i quan aquesta fou suprimida, el 1842, va quedar entre els béns desamortitzats i va passar a l'Estat. Es conserva un inventari de la presó de l'any 1841, en el qual s'indiquen les pèssimes condicions d'habitabilitat que oferia, per això la nit del 21 de desembre de 1860 els reclusos foren traslladats a la nova presó instal·lada a l'exconvent dels caputxins. A partir d'aleshores l'edifici fou abandonat a la seva sort. L'Ajuntament de Vic el reclamà a l'Estat, però fou en va.

Els anys previs a la descoberta

Mentrestant, l'ajuntament vigatà l'aprofità com a pedrera per a la reparació d'altres edificis de la ciutat. Ho recorda Josep Serra i Campdelacreu, futur descobridor del temple:

«mientras perteneciendo al Estado, en calidad de edificio de propios comunales de que años hace se apoderó el Gobierno y abandonado por éste, servían sus despojos al municipio para reparar desperfectos de otros edificios pertenecientes al Ayuntamiento; veíamos con disgusto desaparecer aquellos muros que nos inspiraban veneración por los recuerdos de Edad Media que atesoraban, sin que se nos antojara darles abolengo más ilustre, pero consolándonos que por este camino tan semejante a lo que por siglos se practicó con el coloso de la ciudad eterna, de cuya masa salieron calles enteras de modernas casas, se tardaría en arrasar tamaña obra y quizás, con el girar de los años, podría atajarse la faena destructora y poner el castillo en su mayor parte a salvo, utilizándolo para servicios públicos, como por ejemplo instalando en él un museo.»²

Com es pot comprovar, Serra i Campdelacreu comparà la sostracció dels carreus i d'altres elements arquitectònics del castell dels Montcada amb l'espoli sistemàtic del qual fou objecte el Colosseum de Roma; una comparació certament rellevant perquè pressuposa la coneixença de l'edifici per part de Serra i Campdelacreu i, segurament, de la restauració que hi practicaren Raffaele Stern i Giuseppe Valadier, capdavanters de l'anomenada «escola arqueològica» que defensava només les tasques de consolidació dels edificis de cara a una mínima intervenció, d'acord amb l'estètica ruïnista que havia difós anteriorment Giovanni Battista Piranesi (1720-1778) i que culminà en la tendència romàntica de l'anglès John Ruskin (1819-1900).³

En el cas del temple romà de Vic, la tendència arqueològica fou desestimada des de bon començament atès que, segons les paraules del mateix Serra i Campdelacreu, hi havia interès en salvar el casalot medieval i convertir-lo en un museu.

2. SERRA I CAMPDELACREU, Josep. «Descubrimiento del Templo romano de Vich en 1882». *Ausa* [Vic], 3, núm. 29 (1959), p. 243.

3. El Colosseum de Roma fou intervingut per Raffaele Stern entre els anys 1806 i 1807 durant el papat de Pius VII i per Giuseppe Valadier entre 1824 i 1829 durant el papat de Lleó XIII. Els estudis sobre aquestes intervencions són abundants, però pot servir com a aproximació el breu article de SÁNCHEZ-BARRIGA FERNÁNDEZ, Antonio; SANCHO RODA, José. «El Colosseo romano o anfiteatro Flavio reaparece de la sombra». *Restauración & Rehabilitación* [Madrid], núm. 45 (octubre 2000), p. 45-50.

Per tant, des d'un principi es prioritza la rehabilitació de l'immoble perquè es considerà que havia de ser un edifici viu i no una ruïna que calia mantenir com a testimoni historicoartístic del passat i sense afegits posteriors que el desvirtuessin.

Poc abans de la descoberta del temple, diverses personalitats visitaren el recinte. D'entre elles cal destacar Josep Maria Pellicer i Pagès, qui va localitzar uns carreus romans en un dels angles del pati, tot i que suposà que no estaven en el seu emplaçament original i que havien estat reaprofitats en la construcció del castell medieval.⁴

Paral·lelament, el cap econòmic de la província de Barcelona declarà el 30 d'agost de 1880 que l'edifici pertanyia a l'Estat, el qual el va posar a subhasta pública el 2 d'octubre del mateix any. El compraren per 6.205 pessetes Miquel Sans i Verdguer (patisser de la plaça de les Garces) i Jaume Casals i Siqués (comerciant resident a Barcelona). Traspassada la propietat del castell, començà l'enderroc dirigit pel mestre d'obres Josep Antoni Torner, qui tindria un destacat protagonisme en la descoberta i salvament del temple romà, al costat del ja esmentat Serra i Campdelacreu. Precisament, aquest darrer, davant de la pèrdua de tota esperança de recuperar l'edifici, va dibuixar aleshores un croquis del castell dels Montcada, actualment molt valuós, atès que és l'únic testimoni gràfic que roman de la fesomia del castell, sacrificat per tal de retrobar l'antic temple romà que es trobava dins dels seus murs.

La descoberta del temple romà

Cap al maig de 1882, mentre s'estava produint l'enderroc del castell dels Montcada, va aparèixer a la cantonada dels murs septentrional i oriental un gran capitell corinti. En un primer moment, i com que desconeixien que era en el seu emplaçament original, s'acordà traslladar-lo al Museu del Círcol Literari.⁵ Aviat, però, s'adonaren que a sota del capitell hi havia la pilastra, per la qual cosa no es tractava d'un element reaprofitat:

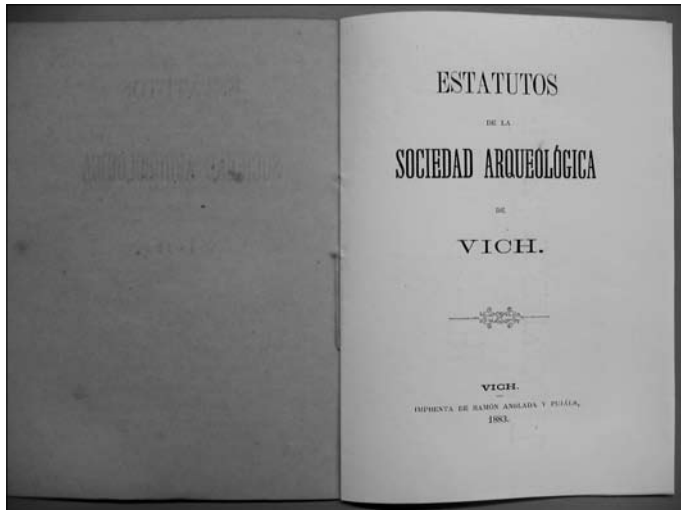
---

4. Josep Maria Pellicer i Pagès (1843-1903) exercí de mestre a Ripoll, esdevenint historiador del monestir i un dels principals promotors de la reconstrucció de la basílica de Santa Maria, sobretot a partir de 1872 quan fou membre de la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics de Girona. La reconstrucció del monestir de Ripoll fou coetània a la reconstrucció de la cel·la del temple romà de Vic, ja que es realitzà entre 1886 i 1893 gràcies a l'empenta del bisbe Josep Morgades i Gili (1826-1901) i sota la direcció de l'arquitecte Elies Rogent i Amat (1821-1897), qui també va participar en l'estudi i classificació del temple romà de Vic. Per a una aproximació a la intervenció executada al monestir de Ripoll a partir dels paràmetres de la restauració estilística desenvolupada a França per Eugène Viollet-le-Duc, vegeu MIRAMBELL I ABANCÓ, Miquel. «La restauració del monestir de Santa Maria de Ripoll al segle XIX. Entre la "restauració arqueològica" i la "restauració estilística"». *Unicum* [Barcelona], núm. 0 (maig 2001), p. 6-11.

5. El Círcol fou una entitat cultural fundada l'any 1860 que tingué un paper clau en la creació de l'actual Museu Episcopal de Vic (inaugurat el 1891), ja que aquest museu partí d'una exposició arqueològica i artística celebrada el 1868. Més endavant, el Círcol organitzà un museu d'antiguitats el 1877 i participà activament en l'enviament d'obres a Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal de 1888. Al darrere de tot plegat hi havia el canonge Jaume Collé i Bancells (1846-1932), qui —com veurem seguidament— va esdevenir una peça clau en la descoberta i reconstrucció del temple romà. Per a més informació sobre el context cultural vigatà de l'època, vegeu YLLA-CATALÀ, Miquel S. «El descobriment del temple romà i la cultura a Vic a la segona meitat del segle XIX». *Ausa* [Vic], X, núm. 102-104 (1982), p. 417-421.

Fotografia de l'interior de la cel·la del temple romà l'any 1882, on s'observen carreus romans i part del fust d'una columna recuperats d'entre les runes del castell.

Portada de l'edició dels estatuts de la Societat Arqueològica de Vic publicats el 17 de febrer de 1883. Aquesta associació fou fundada amb la finalitat d'adquirir, conservar i reconstruir el temple romà de Vic.

«En pleno año 1882 los golpes de la piqueta que en el interior habían hecho profundo descalabro junto al arranque de la bóveda del piso segundo correspondiente al lado Norte aparecieron en el fondo unos grandes filetes horizontales labrados en sillares ocultos hasta entonces detrás de la apretada mampostería del siglo XI. A la vista de esto creyó Torner hallarse ante un ejemplar de arquitectura romana y Collell y algún otro conmigo fuimos inmediatamente a examinar el hallazgo, no dudando que efectivamente se trataba de recuerdos del Pueblo Rey. Dicho se está que la novedad nos puso la miel en los labios y la gustamos ya con toda fruición al darnos otra vez noticia el celoso Maestro de obras de que a pocos metros, en el cruce de las paredes interiores del patio, existía un capitel corintio hasta aquella hora absolutamente envuelto en el relleno de los huecos de las bóvedas (...). Acordamos extraerlos con el mayor cuidado y trasladarlos al museo del Círculo Literario donde debían conservarse como un tesoro (...). Más la sorpresa llegó a su colmo al observar que debajo del capitel descendía la pilastra brotando de la esquina mientras el desgarró por uno y otro lado del boquete interior de la bóveda, iba poniendo en descubierto la respectiva prolongación de los filetes que al principio nos habían puesto en guardia (...). No tardó en comprenderse que se trataba de un murado casi sin solución de continuidad entre ambos muros, pero uno muy anterior al otro, resultando a medida que caía la bóveda perfectamente determinado en el de más remota fecha y bien definido, un arquivitrabe que lo coronaba y una pilastra que le servía de remate por el extremo oriente. Reconocido el edificio en todas sus partes a favor de esta clave revelonos luego su primitiva estructura general y no tardó Collell, que llevaba reciente el recuerdo de las ruinas romanas, en calificarlo con singular intuición de Templo pagano.»⁶

Així, el dia de Corpus (8 de juny de 1882), després de parlar amb el mestre d'obres responsable de l'enderroc, Serra i Campdelacreu va anar a trobar el canonge Collell i li reclamà el seu ajut per comprar l'edifici. L'endemà convocaren a l'esmentat mestre d'obres (Josep Antoni Torner) i també a Antoni d'Espona, Joaquim d'Abadal, Francesc de Febrer i Martí Genís. Tots set decidiren fer front a la compra i crear una associació que esdevingué fonamental per al salvament i reconstrucció del temple.

El canonge Collell publicà amb entusiasme la notícia a *La Veu del Montserrat* del 24 de juny de 1882:

«s'ha lograt que'ls dos propietaris del edifici ab la mes bona voluntat accedissen á la venda, clouhentse'l tracte en deguda forma lo dimecres passat, y procedintse inmediateament á la fundació de una *Societat Arqueològica* qual principal objecte serà acabar de descobrir y posar en bon estat de conservació lo notable monument, pàgina important de la historia de la nostra patria.

Basta per avuy donar la plausible noticia, y felicitar de cor á tots los qui inspirats per son patriotisme han realisat un acte que merexerà'ls aplausos de quants estiman les venerandas despulles de l'antigüetat.»⁷

6. SERRA I CAMPDELACREU, «Descubrimiento del Templo...», *op. cit.*, p. 244-246.

7. Vegeu *La Veu del Montserrat* [Vic], 5, núm. 25 (24 juny 1882), p. 198-199 i també ORDEIG, «Cen-

Per la seva banda, Josep Serra i Campdelacreu —apel·lant de nou al patriotisme— ho recordava amb aquestes paraules:

«La verdad pues clara y desnuda es que después de señalar Pellicer allí sillares romanos y haberlo confirmado conscientemente Vallgornera, Torner descubrió el Templo, Collell lo clasificó en principio de tal y yo lo salvé para la posteridad (...).

Lo que sin mi temerario arrojo hubiera pasado lo ignoro. Tal vez a no abrir yo la boca la hubiera abierto otro. Pero yo puedo asegurar que la mía no pudo permanecer cerrada, porque, así como desaparecieron en aquellos días entre la común inercia más de quince metros cúbicos de muro romano, veía inevitablemente venir al suelo dentro quince días más todo el resto, sin que hubiere quedado en pie un solo cascajo para contar lo que allí hubo.

¡Lado sea Dios que me inspiró ese patriótico impulso y me deparó compañeros tan entusiastas y desprendidos en provecho de la Patria!»⁸

El tracte de la compra es clogué el 21 de juny de 1882 i sis dies després ja se signaren els estatuts provisionals de la Societat Arqueològica de Vic, els quals foren aprovats per l'alcalde accidental Martí Genís. El canonge Jaume Collell fou nomenat president de l'entitat, Francesc de Febrer, tresorer, i Joaquim d'Abadal, secretari.⁹

La fundació de la Societat Arqueològica de Vic

El 29 d'octubre de 1882 es féu la sessió d'obertura de la Societat Arqueològica de Vic al saló de la Columna de l'Ajuntament de la capital osonenca sota la presidència del novell bisbe vigatà Josep Morgades. També hi era present la subcomissió nomenada per la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics de Barcelona, encarregada d'emetre un dictamen sobre el monument. Cal recordar que en aquell moment el canonge Collell era el corresponsal a Vic de l'esmentada Comissió Provincial, la qual s'involucraria també en la reconstrucció del temple.

Intervingueren en aquest acte el bisbe Morgades, Josep Serra i Campdelacreu (com a descobridor del temple) i Antoni Elias de Molins (com a delegat de la Comissió Provincial).

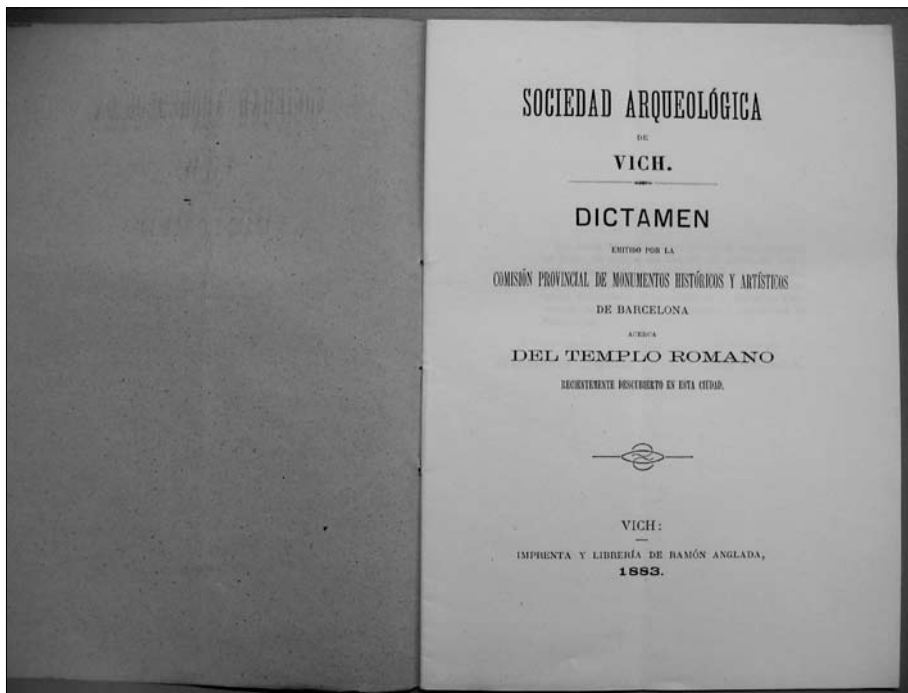
La Veu del Montserrat ens informa que «s'hi aplegà un numerós y distingit concurs de ciutadans, animats del més pur sentiment de patriotisme, per celebrar una festa digna d'un poble de exquisida cultura y que sap marxar per los camins de la verdadera civilisació, d'un poble que, si en progressos materials se troba moltas voltas destorbat per adversa fortuna, vol conservar en la esfera superior de la intel·ligència lo lloch honorós que la Providència li designa».

tenari d'un esdeveniment...», *op. cit.*, p. 60.

8. SERRA I CAMPDELACREU, «Descubrimiento del Templo...», *op. cit.*, p. 246-247.

9. Cal recordar que la troballa del temple romà d'Auso es produí dotze anys després de la localització de les restes del temple romà de Barcino dedicat a August, si bé en el cas del temple vigatà les restes arqueològiques permetien plantejar-se la reconstrucció completa del temple.

Portada del dictamen emès per la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics de Barcelona sobre el temple romà de Vic, publicat l'abril de 1883.

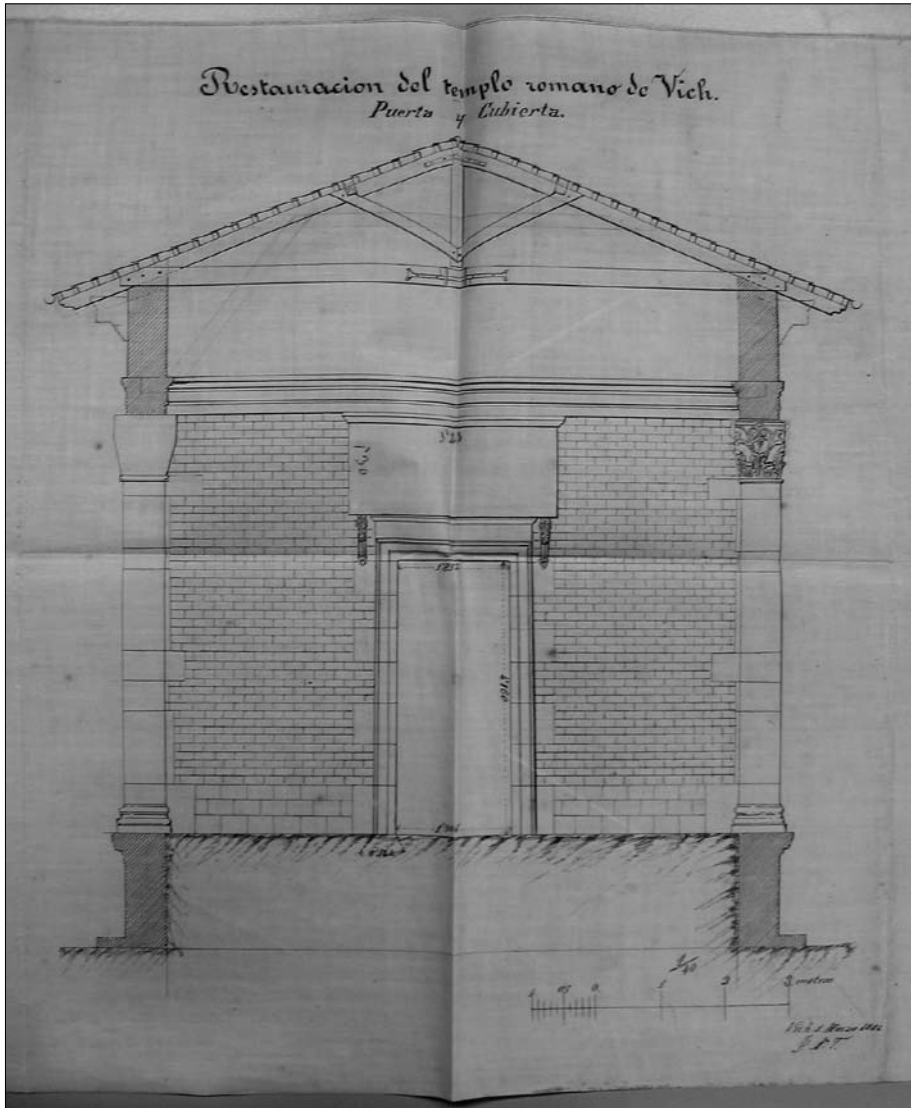
La mateixa font també recull les paraules del bisbe Morgades que, tot barrejant patriotisme i religiositat, justificà la futura recuperació del temple pagà des del punt de vista cristià:

«Quan los raigs del sol ponent, deya'l Sr. Bisbe, farán projectar l'ombra de la Iglesia hont se guardan las reliquias dels Sants Martyrs vigatans, sobre las vestustas pedras del temple romá que s'ha descubert al costat seu, l'home pensador hi veurà allí una brillant confirmació del triunfo de la Religió cristiana.»¹⁰

Amb aquestes paraules el bisbe Morgades feia referència a la veïna església de la Pietat on es guardaven les relíquies dels sants màrtirs Lluçia i Marcia, antics patrons de la capital d'Osona. Segons el parer del bisbe, l'ombra de l'església sobre el temple significa el triomf del cristianisme sobre el paganisme. Cal recordar que, segons la tradició, els dos màrtirs cristians foren cremats el 26 d'octubre de l'any 255 a la Plaça de Vic a causa de la seva fe.¹¹

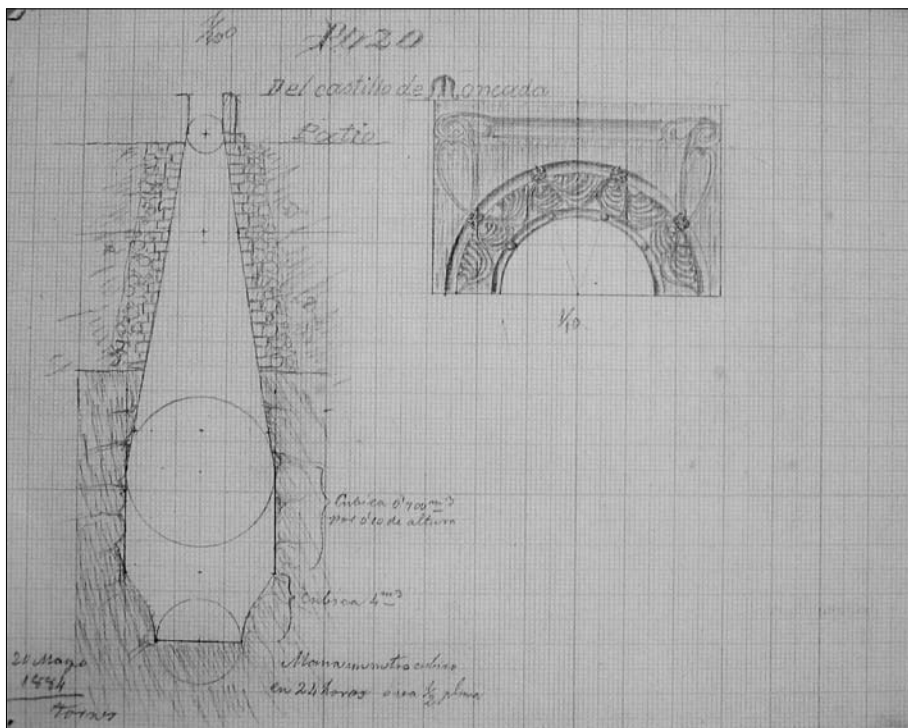
10. «Bona diada». *La Veu del Montserrat* [Vic], 5, núm. 44 (4 novembre 1882), p. 347-348.

11. Sobre la llegenda dels màrtirs Lluçia i Marcia, vegeu ORDEIG I MATA, Ramon. *Llegendes vigatanes*. Vic: Estudis Històrics, 1987, p. 25-29.

Plànol de la reconstrucció de la façana i de la coberta del temple fet per Josep Antoni Torner (març de 1884)

Aquest sentiment patriòtic i religiós, present en les paraules del bisbe, el retrobem al final del parlament de Josep Serra i Campdelacreu del mateix dia, en el qual es plantegen també els criteris de restauració que acabà aplicant la Societat Arqueològica, consistents en la reconstrucció íntegra del temple romà i desestimant les teories arqueològiques i, no cal dir-ho, ruïnistes:

Croquis del pou fet per Josep Antoni Torner (maig 1884).

«Conservemos, repito, como un tesoro estos restos venerandos, agrupémoslos para que no se derrumben, formando a su pié un muro tan sólido como el que tan inconscientemente los contuvo en la Edad Media, y conociendo el valor de tal tesoro y presea, guardémosle detecientos y mil años más a ciencia plena, restaurándole, erigiendo de nuevo sus columnas y levantando a su vez su frontispicio para que sea la admiración del extranjero visitante y la honra de todos nosotros: que por más que se yerga jamás prevalecerá a la Iglesia cristiana que tiene al lado: sino antes bien: cada vez que el alegre repiqueteo de las campanas anuncie las fiestas de los Mártires del Crucificado hará estremecer aquellas paredes que nunca sintieron las vibraciones del bronce sagrado, recordándoles quizá a nuestros paisanos que hace más de diez y seis siglos mientras salieron de ellas para el martirio hoy sus sagradas cenizas llevadas en triunfo dan la vuelta a su alrededor sin que ya desnudas puedan ocultar su vergüenza si es que sean las mismas que presenciaron la sevicia y procacidad del inhumano Pretor. Si, Señores, estas paredes deben ser para siempre más testimonio de la debilidad de los hombres y del Poder de Dios. He Dicho.»¹²

12. SERRA I CAMPDELACREU, Josep. Extracto de la memoria sobre los restos del Templo Romano recientemente descubierto en Vich leida en la inauguración de la Sociedad Arqueológica de dicha Ciudad, el día 29 de octubre de 1882 (exemplar mecanoscrit inèdit conservat a l'Arxiu Episcopal de Vic).

Detall de l'angle de la cel·la del temple romà format per les parets del nord i de l'est on es localitza un capitell en el seu emplaçament original. Abans de la reconstrucció de la façana de la cel·la.

Detall de l'angle de la cel·la del temple romà format per les parets del nord i de l'est on es localitzà un capitell en el seu emplaçament original. Després de la reconstrucció de la façana de la cel·la.

Per la seva banda, el delegat de la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics de Barcelona, Antoni Elias de Molins, es mostrà igualment partidari de reconstruir l'edifici i exposà que —un cop acabada la reconstrucció— es podia destinar l'espai a museu arqueològic. Tanmateix féu una aferrissada defensa a mantenir els objectes arqueològics *in situ* evitant els trasllats innecessaris dels béns culturals als museus i citant a l'eminent historiador de l'art i arqueòleg alemany Johann Joachim Winckelmann (1717-1768):

«La creació d'un Museo d'antiguitats podrà esser algun dia lo complement de la tasca que s'ha imposat aquesta Societat; inspirantse pera sa realisació en lo mateix criteri qu'ha presidit sos acorts fins are, qu'es, no destruhir restos d'edificis pera crear museos; no despullar los temples y las casas payrals, pera formar y enriquir col·leccions. Aquestos objectes de gran importancia y valor, en lo siti ahont los col·locaren los seus artífices lo tenen doble, lo arqueológich, y'l que'ls dona la tradició y la localitat. Arrenqueulos del seu lloch; transporteulos á un museo, y veureu mimvada la seva importancia, y desapareixer lo respecte que inspiraba lo seu passat. Lo célebre arqueólech Winckelman, s'affigia al contemplar tantas obras mestres tretas dels edificis ó llochs ahont tenian sa natural col·locació.»¹³

Cal destacar que aquest al·legat en favor de la conservació dels béns culturals en el seu emplaçament originari és una recomanació present en totes les cartes de restauració del patrimoni arquitectònic emeses durant el segle xx (la italiana de 1931, la d'Atenes del mateix any, la de Venècia de 1964 i les dues italianes de 1972 i 1987), de manera que en aquests documents només s'accepta el trasllat dels béns patrimonials quan es tracta de l'única garantia de la seva salvació.¹⁴

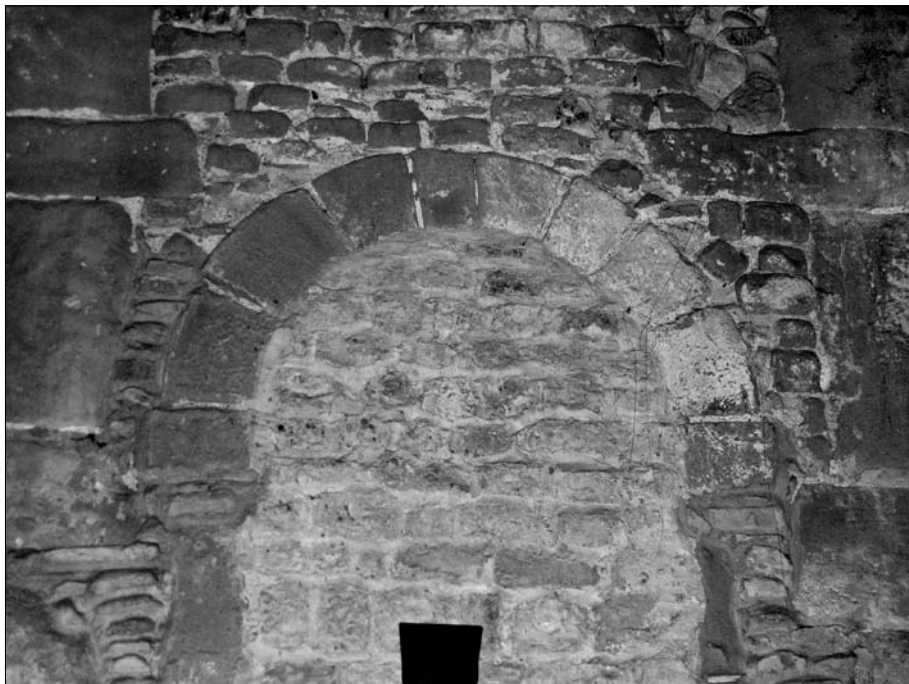
D'altra banda, un mes i mig després de la sessió d'obertura de la Societat Arqueològica —concretament el 12 de desembre de 1882— i seguint amb el seu objectiu fundacional, l'entitat va adquirir l'edifici per 6.920 pessetes. A més, i segons en va deixar constància Mn. Josep Gudiol uns anys més tard, es retornaren «a son lloch les pedres de la construcció romana que s'havían enderrocat avans de sapiguerse lo que's tenia entre mans».¹⁵ Aquesta dada —confirmada per l'amuntegament de carreus romans al costat dels murs de la cel·la en les fotografies de l'època— és molt rellevant, ja que va permetre l'anastilosi de la paret meridional del temple.¹⁶

13. ELIAS DE MOLINS, Antoni. «Parlament llegit per lo delegat de la Comissió de Monuments de la Província D. Antoni Elías de Molins, en la sessió inaugural de la "Societat Arqueològica" de Vic». *La Veu del Montserrat* [Vic], 5, núm. 44 (4 novembre 1882), p. 348-349.

14. Hi ha una abundant bibliografia sobre les cartes de restauració del segle xx, això no obstant per a una breu i bona aproximació al seu contingut, vegeu NOGUERA GIMÉNEZ, Juan Francisco. «Cartas de restauración del patrimonio arquitectónico. Historia y estudio comparativo». *Arché* [València], núm. 1 (2006), p. 283-296.

15. GUDIOL, Josep. *L'Ausa romana i el seu temple*. Editorial Humanitas, 1982 [Vic: Gazeta Montanyesa, 1907], p. 72.

16. L'anastilosi, o recomposició de les parts existents d'un edifici amb elements originals caiguts o dispersos, és una tècnica defensada també en totes les cartes de restauració del segle xx, malgrat que només s'admet quan està documentada amb seguretat i quan s'exclou la restauració estilística que no distingeix els elements nous dels originaris, contribuint a la falsificació històrica. D'altra banda, cal precisar

Detall de l'interior de la cel·la on s'observa una obertura realitzada a l'època medieval i que fou conservada i tapiada en la posterior reconstrucció del temple.

Fragments originals del frontó del temple romà adherits a la paret de l'antic castell dels Montcada que toca amb l'església de la Pietat.

Pel que fa als estatuts de la Societat Arqueològica de Vic, foren aprovats el 28 de desembre de 1882 pels socis i el 17 de gener de 1883 per l'autoritat municipal, sent publicats el 17 de febrer de 1883. En ells s'establí la composició de la Junta dirigida pel president (el canonge Jaume Collell), dos vicepresidents (Antoni d'Espona i Martí Genís), un tresorer (Francesc de Febrer), un comptador (Josep Antoni Torner), dos secretaris (Joaquim d'Abadal i Josep Salarich) i un conservador (Josep Serra i Campdelacreu). La Junta es completava amb quaranta socis de número, encapçalats pel bisbe Josep Morgades.

Una lectura atenta dels estatuts confirma que la fundació de la Societat tenia com a finalitat l'adquisició del temple per garantir-ne la seva conservació i, més endavant, reconstruir-lo i convertir-lo en un museu arqueològic, tal com havia suggerit Antoni Elias de Molins:

«Podrá además, si así lo acuerda la Junta general de socios, instituir en el local de la Sociedad un Museo de antigüedades, dándose preferencia á los objetos de valor arqueológico ó artístico que estén más relacionados con la Historia de esta ciudad y su comarca.»¹⁷

Per tant, els membres de la Societat Arqueològica de Vic consideraven que no es podia conservar sense restaurar (és a dir, sense reconstruir i rehabilitar un edifici). Aquesta creença els allunyava —com ja s'ha indicat— de l'escola arqueològica de Raffaele Stern i Giuseppe Valadier (partidària de la conservació del monument sense reconstruir-lo per tal de preservar-lo com a testimoni del passat) i, sobretot, de la teoria romàntica de l'anglès John Ruskin (partidari de la no intervenció restauradora i de gaudir de la decadència de la ruïna).

Era de la mateixa opinió que els membres de la Societat Arqueològica, la subcomissió nomenada per la Comissió Provincial de Monuments Històrics de Barcelona, que visità el temple romà i que redactà un dictamen sobre el monument el 5 de gener de 1883, el qual fou aprovat el 9 d'abril del mateix any i publicat nou dies més tard. Aquesta subcomissió tenia com a ponent l'arquitecte Elies Rogent i Amat, i com a vocals l'arquitecte Josep Oriol Mestres i Esplugas, el pintor Claudi Lorenzale i Sugrañes, l'arquitecte Francesc de Paula del Villar i Lozano, el crític d'art Francesc Miquel i Badia, l'arqueòleg i director del Museu Provincial d'Antiguitats de Barcelona Antoni Elias i de Molins (ja esmentat anteriorment), i el poeta i director de la Biblioteca Universitària Marià Aguiló i Fuster.¹⁸

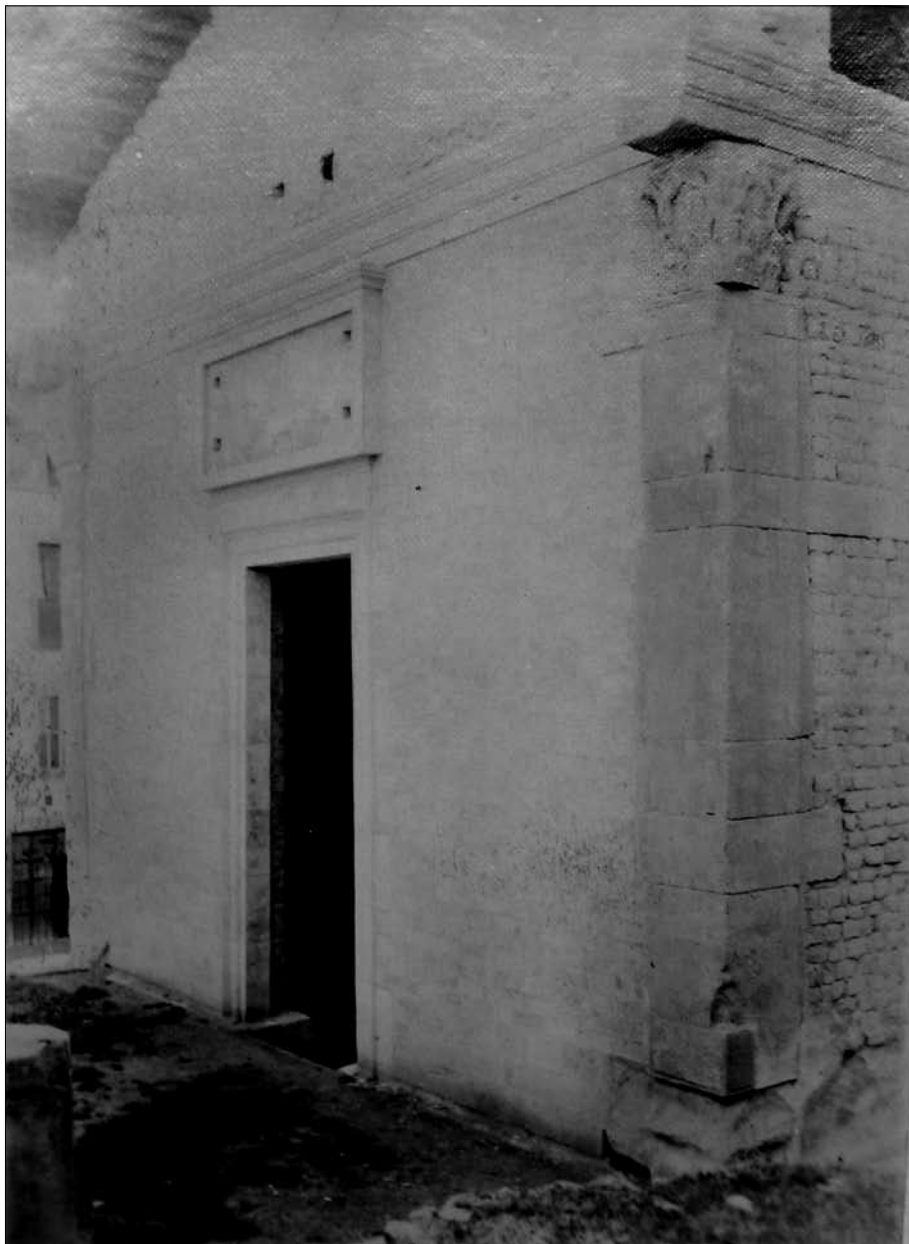
---

que, històricament, l'anastilosi ha servit sovint per acabar amb les espoliacions d'elements arquitectònics de l'entorn dels monuments. Per a més informació, vegeu NOGUERA GIMÉNEZ, *op. cit.*, p. 294.

17. *Estatutos de la Sociedad Arqueológica de Vich*. Vic: Impremta de Ramon Anglada i Pujals, 1883 (article tercer).

18. Cal recordar que tres anys després de la publicació del dictamen, el ponent d'aquesta subcomissió (Elies Rogent) començà la restauració de la basílica de Santa Maria de Ripoll influït per l'anomenada «restauració estilística» que defensava la restauració com el restabliment d'un edifici a un estat complet que pot no haver existit en un moment donat, a partir de la definició de l'estil primordial del monument, de la unitat estilística del conjunt (que comporta l'eliminació dels afegits posteriors que desfiguren aquesta unitat) i de la comparança amb altres edificis coetanis per tal de reconstruir estilísticament les parts perdudes. Aquesta opció fou la inicialment contemplada per intervenir al temple romà de Vic (vegeu MIRAMBELL I ABANCÓ, *op. cit.*, p. 6-11).

Façana de la cel·la del temple després de la reconstrucció i abans de la instal·lació de la inscripció epigràfica sobre la porta d'accés al temple.

Així, doncs, el dictamen revela la realització d'un estudi exhaustiu a partir de la lectura del *De Architectura* de Vitruvi (c. 28-27 aC), així com de la comparació amb d'altres temples romans, per tal d'establir la tipologia del temple vigatà i poder-lo reconstruir per analogia estilística:

«El templo descubierto en Vich tiene próximamente la proporción fijada por Vitrubio (Libro IV, cap. 4º), es decir, en largo es una cuarta parte mayor que en ancho. Como ejemplos iguales pueden citarse el templo Menor de Palmira y del Honor y de la Virtud en la Roma Vechia cerca de la Ninfea de Egeria.»

També s'especifica que no es pot saber amb certesa si és *in antis*, pròstil, perípter o dípter, però *«por ejemplos similares de España y de las Galias debe suponerse que era de los llamados por Vitrubio Prostilos, es decir, que tenían un sólo pórtico que formaba su frente principal»*.

Per acabar, el dictamen opina que les restes descobertes tenen una gran importància històrica per a la ciutat i per a la història general de l'arquitectura del nostre país, i que cal procurar la seva conservació amb tots els mitjans imaginables. Es fa de nou una crida al patriotisme i es considera que la conservació del temple ha de servir per impulsar els estudis arqueològics al nostre país:

«Opina, pues, la Sub-comisión que los restos del templo romano descubierto en Vich tienen importancia para la historia de aquella ciudad y para la historia general de la Arquitectura en nuestra patria, por lo cual es de sentir también que debe procurarse su conservación por todos los medios imaginables. Esto puede lograrse con relativa facilidad, gracias al patriotismo de algunos ilustrados vecinos de Vich que, con feliz acuerdo han creado la Asociación Arqueológica Vicense, cuyo fin primordial es la conservación del templo romano y el impulsar los estudios arqueológicos.»¹⁹

Les constants crides al patriotisme són també un element clau en les teories estilístiques de Viollet-le-Duc que entenen la restauració de l'arquitectura gòtica com una restauració de la nació francesa.²⁰ En el cas de Catalunya, aquesta funció nacional la va desenvolupar l'art romànic, tal i com es pot comprovar en les paraules que el bisbe Morgades va dir el dia 21 de març de 1886 quan s'inicià la reconstrucció de la basílica de Santa Maria de Ripoll:

«Anam a restaurar, no precisament el monestir de Ripoll, sinó Catalunya, la Catalunya sòbria, treballadora, entenimentada, cristiana ans que tot i per sobre de tot.»²¹

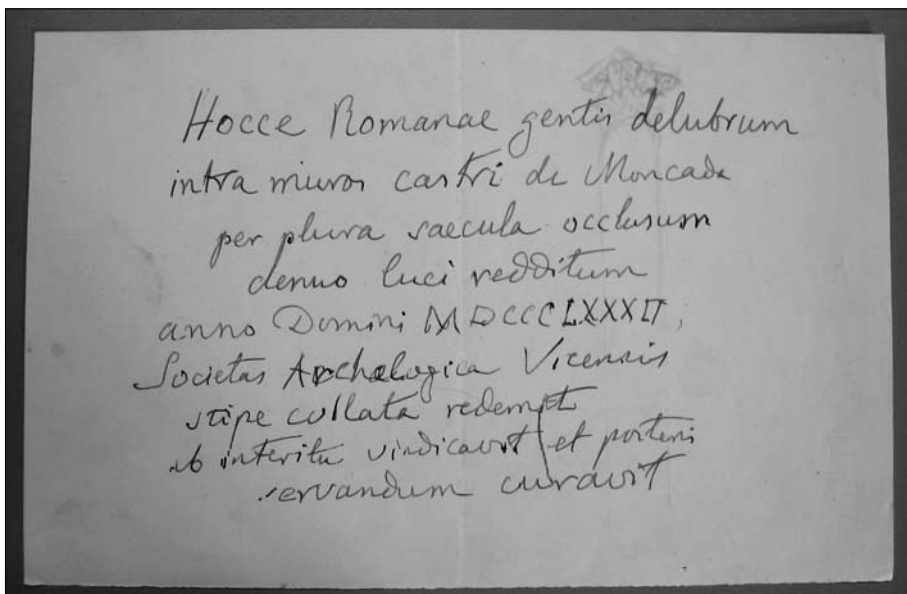
19. Dictamen emitido por la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Barcelona acerca del Templo romano recientemente descubierto en esta ciudad. Vic: Sociedad Arqueológica de Vich, 1883, p. 8 i 11-12.

20. D'entre l'abundant bibliografia sobre la restauració estilística, cal destacar AUZAS, Pierre-Marie. *Viollet-le-Duc*. París: Caisse Nationale des Monuments Historiques et des Sites, 1979.

21. GUIX I FERRERES, Josep M. «Ripoll, historia y símbolo». *La Vanguardia* [Barcelona], (30 juny 1993), p. 8.

Detall de la inscripció epigràfica ubicada sobre la porta d'accés a l'interior de la cel·la.

Esborrany de la inscripció epigràfica de la façana del temple romà, conservat a l'Arxiu Episcopal de Vic.

La reconstrucció de la cel·la

Un cop establerta la tipologia del temple vigatà, es van refer els murs del sud i de l'est de la cel·la (gairebé aterrats del tot). Com ja s'ha comentat, el mur meridional es reconstruí amb carreus romans del mateix monument que es trobaven dispersos (anastilosi), mentre que per a la reconstrucció de la paret de la façana, el teulat i l'escalinata es va recórrer a materials moderns.²²

D'altra banda i pel que fa al tractament que es féu a les obertures i finestres de la cel·la realitzades a l'època medieval, la intervenció de nou fou respectuosa amb les recomanacions de les esmentades cartes de restauració, ja que es van mantenir i taponar, de forma que avui encara són ben visibles.²³

Això no obstant, per tal de poder reconstruir el temple amb garanties, Josep Serra i Campdelacreu va fer un curs d'arqueologia i va viatjar a Itàlia i Grècia per estudiar altres temples clàssics. És evident que el punt de partida inicial de la reconstrucció del temple fou l'escola violetiana, però més enllà de la reconstrucció d'un arquetip estilístic de temple romà i de la voluntat de rehabilitar-lo com a museu d'arqueologia, també hi havia el desig de recuperar l'autèntic temple romà d'Auso, per tal que servís a les generacions futures com un document històric fiable.²⁴ Aquesta característica apropa la intervenció practicada vers les teories positivistes de Luca Beltrami (1854-1933), autor de restauracions tan cèlebres com el castell dels Sforza a Milà entre 1893 i 1911. Aquest arquitecte italià basà la seva teoria en la individualització de l'objecte, de manera que el monument esdevé, sobretot, un document històric. A diferència de Viollet-le-Duc, que usava el mètode inductiu per conèixer les generalitats de l'estil gòtic, Beltrami se centrava en l'especificitat del monument i en la investigació rigorosa de les dades històriques. Contrari a la distinció entre arquitecte i arqueòleg, rebutjava la «restauració arqueològica» perquè no es plantejava el problema arquitectònic de crear un espai «vivable» en els monuments restaurats. Era, doncs, un ferm partidari de la reconstrucció, si bé sota unes directrius diferents a les defensades per la «restauració estilística».²⁵

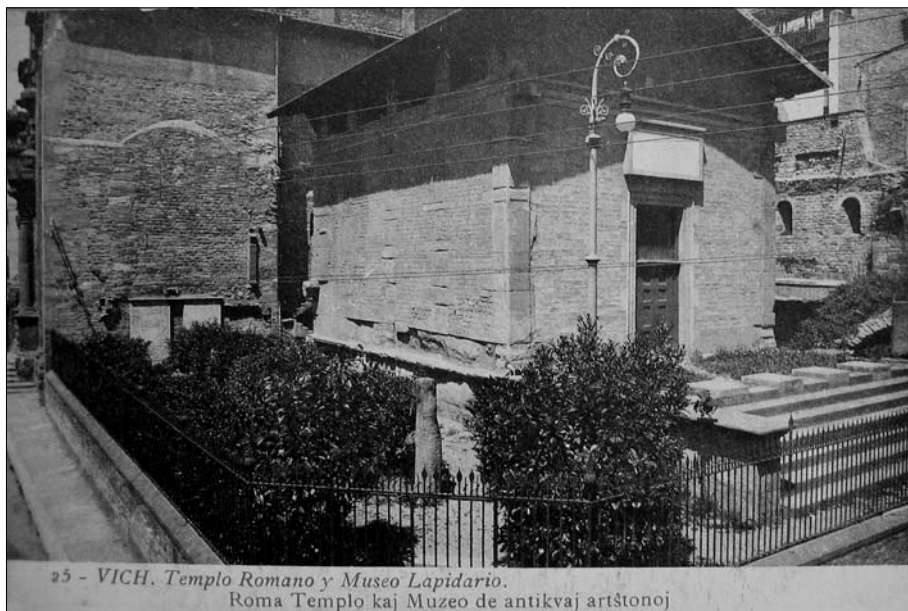
D'altra banda, durant els anys inicials de la reconstrucció de la cel·la del temple vigatà, cal recordar que la Societat Arqueològica de Vic mantingué constants

22. La distinció entre materials antics i moderns és un element que també recomanen les diverses cartes de restauració del patrimoni arquitectònic, a més de l'escola arqueològica de Raffaele Stern i Giuseppe Valadier. Es tracta d'evitar sempre les reconstruccions que s'apropen excessivament a la falsificació historicoartística distingint els elements afegits dels originals.

23. La voluntat de no ocultar les vicissituds històriques per les quals ha passat un monument i, sobretot, el desig de no retornar l'edifici al seu estat original (d'altra banda una tasca del tot impossible), és un dels principals aspectes dels documents internacionals sobre restauració, vegeu de nou NOGUERA GIMÉNEZ, *op. cit.*, p. 294.

24. A tall d'exemple, podem citar l'article publicat el 4 de novembre de 1882 a *La Veu del Montserrat* en què s'informa de la fundació de la Societat Arqueològica de Vic. Aquest article acaba dient que les velles pedres del temple romà «diuen més que'ls llibres» [«Bona diada». *La Veu del Montserrat* [Vic], 5, núm. 44 (4 novembre 1882), p. 347-348], per la qual cosa es desprèn que és un objecte d'estudi i investigació que interessa conservar sense falsificacions que en desvirtuin la seva interpretació.

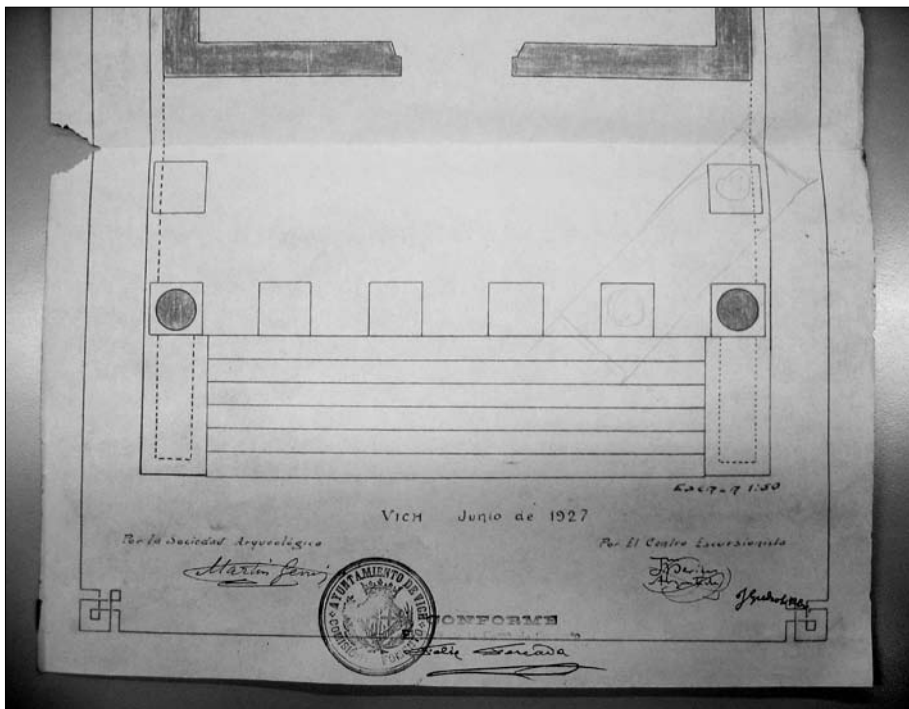
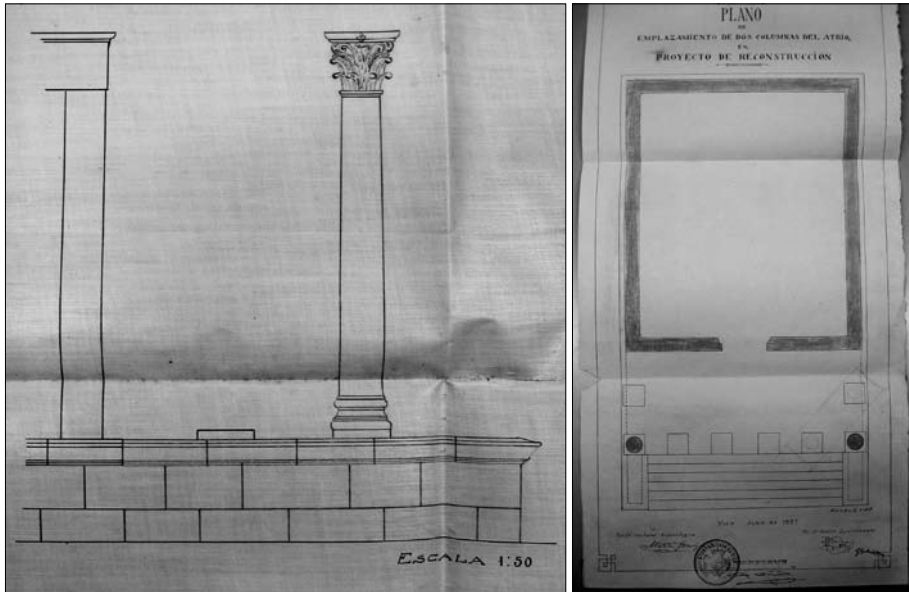
25. Per a més informació sobre la «restauració històrica», vegeu GONZÁLEZ-VARAS, Ignacio. *Conservación de bienes culturales. Teoría, historia, principios y normas*. Madrid: Cátedra, 2000, p. 219-223 i MARTÍNEZ JUSTICIA, M. José. *Historia y teoría de la conservación y restauración artística*. Madrid: Tecnos, 2000, p. 262-266.

Estat del temple romà després de la reconstrucció de la cel·la. A partir de 1893 l'edifici serví com a Museu Lapidari, esdevenint una ampliació del Museu Episcopal de Vic.

relacions amb la Comissió de Monuments de Barcelona, i també amb la Comissió d'Antiguitats de la Reial Acadèmia de la Història de Madrid, a més del Ministeri de Foment. A banda de les tasques d'assessorament tècnic, sembla que un dels objectius principals fou l'obtenció d'ajuts econòmics.²⁶

26. Serveixin com a exemple d'aquesta relació els dotze documents referents al temple romà de Vic que es conserven a la Reial Acadèmia de la Història de Madrid relatius a la Comissió d'Antiguitats: una carpeta d'expedient sobre la troballa del temple romà de Vic elaborada per la Reial Acadèmia de la Història el 20 d'abril de 1883; una minuta d'ofici de remissió de la còpia del dictamen sobre la troballa del temple romà de Vic, en la qual se sol·licita també un informe i que fou elaborada a Madrid el 8 de maig de 1883 per la Reial Acadèmia de la Història; una instància de la Societat Arqueològica de Vic datada el 15 de maig de 1883 i adreçada al Ministeri de Foment, en la qual se sol·licita una subvenció per a la conservació del temple romà de Vic; un ofici de remissió de la instància en la qual se sol·licita una subvenció per a la conservació del temple romà de Vic (datat a Madrid el 5 de novembre de 1883), el dictamen de la Comissió de Monuments de Barcelona sobre el temple i els estatuts de la Societat Arqueològica de Vic; el dictamen que va redactar la Comissió de Monuments de Barcelona sobre la troballa del temple romà i que publicà la Societat Arqueològica de Vic, enviat el 5 de gener de 1883; els estatuts de la Societat Arqueològica de Vic, enviats el 17 de febrer de 1883; una minuta d'ofici datada el 17 de novembre de 1883 en la qual la Reial Acadèmia de la Història sol·licita a la Societat Arqueològica de Vic una fotografia del temple romà; un ofici de remissió de quatre fotografies i un plànol general del temple romà de Vic escrit per Jaume Collell i Joaquim d'Abadal a Vic el 6 de febrer de 1884 adreçat al director de la Reial Acadèmia de la Història; un ofici de remissió de quatre fotografies del temple romà de Vic fet per la Reial Acadèmia de la Història el 28 de febrer de 1884 i adreçat al ministre de Foment; un informe de tres fulls sobre el temple romà de Vic i sobre les quatre fotografies que ha enviat la Societat Arqueològica de Vic a la Reial Acadèmia de la Història, redactat per Manuel Oliver Hurtado a Madrid el 21 de març de 1884 per encàrrec

Projecte de reconstrucció de les dues primeres columnes de l'atri del temple romà elaborat el juny de 1927. Planta i alçat.

Finalment, cal assenyalar que durant aquests anys es produïren dos fets destacats a la capital d'Osona. D'una banda el 1889 se signà el decret de la constitució oficial del Museu Episcopal de Vic, que s'obria al públic el 7 de juliol de 1891.²⁷ I de l'altra, el 1888 Jacint Verdaguer publicà el poema «El temple d'Ausa», en què al·ludia a Hèrcules i a la llegendària tradició vigatana que assegurava que aquest heroi romà, en fundar la ciutat de Vic, hi aixecà un castell, precisament el dels Montcada.²⁸

La inscripció epigràfica de la façana de la cel·la

Un cop acabada la reconstrucció de la cel·la, sobre la porta de la façana es col·locà una placa amb una inscripció commemorativa. Aquesta placa encara hi és en l'actualitat i en ella es pot llegir:

«Hoc insigne romanae antiquitatis monumentum civitatis ausetanae delubrum intra moenia veteris castris de Moncada per plura saecula delitescens occlusum denuo luci redditum anno MDCCCLXXXI Societas Archaeologica Vicensis stipe collata ne dirueretur providit posterisque servandum curavit.»

Es tracta d'una inscripció certament desconcertant, ja que en ella s'afirma que el temple fou descobert el 1881. Com s'ha exposat fins ara, en tota la documentació consultada sobre el temple romà sempre figura l'any 1882 com a data de descobriment de l'edifici. De fet, només hem pogut trobar un únic document on consta la data de 1881. És una carta inèdita del 20 de desembre de 1923 (conservada a l'Arxiu Episcopal de Vic) per la qual el canonge Jaume Collell (com a president fundador de la Societat Arqueològica de Vic) s'adreça al subsecretari del Ministeri d'Hisenda per tal de sol·licitar-li l'exempció a perpetuïtat de qualsevol impost sobre el temple romà. En la carta fa un balanç històric de la troballa del temple i diu:

«Que por los años de 1881, al procederse al derribo de un viejo y ruinoso edificio feudal que fue castillo de los Moncadas y después por espacio de tres siglos sirvió de cárcel pública, se descubrieron los muros de una construcción evidentemente romana; y a fin de salvarlos de segura desaparición, unos cuantos ciudadanos decidieron formar una Sociedad arqueológica.»

Tot indica, doncs, que tant la inscripció epigràfica del temple com aquest escrit afirmant que la data de descoberta és l'any 1881 són dos lapsus. Ho corrobora

---

de la Reial Acadèmia de la Història; un altre informe de quatre fulls sobre el temple romà de Vic redactat per Manuel Oliver Hurtado a Madrid el 28 de març de 1884 per encàrrec de la Reial Acadèmia de la Història; i, finalment, una minuta d'ofici d'avis de rebut de quatre fotografies del temple romà escrit per la Reial Acadèmia de la Història a Madrid el 22 d'abril de 1884 i adreçat a Antoni d'Espona i Josep Salarich, com a vicepresident i vicesecretari de la Societat Arqueològica de Vic (vegeu REMESAL, José; AGUILERA, Antonio; PONS, Lluís. *Comisión de Antigüedades de la Real Academia de la Historia. Catalunya. Catálogo e índices*. Madrid: Real Academia de la Historia. Gabinete de Antigüedades, 2000, p. 124-125).

27. Per a més informació vegeu TRULLÉN, Josep Maria. «Història del Museu i de les col·leccions». *Museu Episcopal de Vic. Guia de les col·leccions*. Vic: Museu Episcopal de Vic, 2003, p. 11-22.

28. Sobre aquesta llegenda, vegeu ORDEIG, *Llegendes vigatanes, op. cit.*, p. 11-14.

un altre document conservat al mateix Arxiu Episcopal de Vic, concretament un esborrany de la inscripció epigràfica de la façana del temple, en el qual figura que el temple fou descobert el 1882. L'esborrany és més simple que la inscripció final, però la data de la descoberta no mostra cap dubte:

«Hocce Romanae gentis delubrum intra muros castris de Moncada per plura saecula occlusum denuo luci redditum anno Domini MDCCCLXXXII Societas Archologica Vicensis stipe collata redempt ab interitu vindicavit et posteris servandum curavit.»

La instal·lació del Museu Lapidari

Com a complement del Museu Episcopal de Vic —inaugurat el 7 de juliol de 1891—, dos anys després es convertí el temple romà en Museu Lapidari.²⁹ Cal dir que durant aquest mateix any 1893 es va publicar el primer catàleg del Museu Episcopal, en la realització del qual hi va col·laborar el jove seminarista Josep Gudiol i Cunill (1872-1931), que acabaria esdevenint el conservador del Museu Episcopal i al qual se li dedicaria una de les columnes reconstruïdes del futur atri del temple romà.

La conversió del temple romà en Museu Lapidari queda recollida en documentació diversa, com per exemple en una carta del 20 de desembre de 1923 (ja citada anteriorment) per la qual el canonge Jaume Collell s'adreça al subsecretari del Ministeri d'Hisenda per tal de sol·licitar-li l'exempció a perpetuïtat de qualsevol impost sobre el temple romà. Precisament, una de les raons que exposa és:

«Que el edificio convenientemente restaurado y habilitado para Museo Lapidario, no sólo no reditúa cantidad alguna, sino que al contrario, los gastos de conservación corren a cuenta de la Sociedad propietaria; siendo completamente gratuita la entrada y visita del Monumento Romano, como son gratuitas las conferencias científicas y de cultura artística que en el mismo local suelen darse con frecuencia.»

Uns cinc anys després, en un article del periòdic quinzenal l'*Excursionisme* publicat a Barcelona el 20 de juliol de 1928 es detallen les peces que s'hi exposen:

«Avui el vell edifici serveix de Museu Lapidari i és com una ampliació del Museu Episcopal. Així en l'interior de la cel·la s'hi poden veure uns quatre-cents exemplars arqueològics de pedra, marbre, alabastre o guix distribuïts en agrupacions romana, romànica (part del migdia), gòtica (part de ponent) i del renaixement neoclàssic (part de tramontana). A l'exterior de l'edifici romà, a més de part de les voltes i parets construïdes pels Montcades, hi ha també diferents obres de pedra i entre elles cinc pedres miliàries romanes de la carretera que unia Ausa amb la del litoral mediterrani, dues d'elles amb referència a l'emperador Car i Maximia. En la reconada nord-oest s'hi poden estudiar diferents

29. Les col·leccions de l'antic Museu Lapidari es troben actualment integrades en el nou Museu Episcopal de Vic inaugurat el 18 de maig de 2002. Per a més informació, vegeu BRACONS, Josep. «Lapidari». A: *Museu Episcopal de Vic. Guia de les col·leccions*. Vic: Museu Episcopal de Vic, 2003, p. 79-86.

Fotografia del 15 de juliol de 1927 realitzada en el moment d'esculpir el primer capitell de les noves columnes, en presència de mossèn Segimon Cunill.

restes de les parts ornamentals del Temple Romà i entre elles les referents al timpà, cornisament i columnata de l'atri. Prop d'aquests hi ha ben ufanós un tany de llorer que Mossen Jacint Verdaguer va plantar en la casa rectoral de Vinyoles d'Orís.»³⁰

Per tant, el temple romà fou reconstruït però se li va donar un ús distint per al qual fou concebut. Pel que fa a aquest aspecte, cal assenyalar que les cartes internacionals de restauració del patrimoni arquitectònic advoquen per una coherència funcional de l'edifici restaurat, tot defensant el retorn al monument de les seves funcions originals (quan sigui possible) o bé una utilització que respecti el caràcter històric i artístic de l'edifici. Generalment, es recolza la rehabilitació de l'immoble com a garantia de la seva conservació, atès que un edifici restaurat i sense ús presenta més problemes de conservació que quan ha estat restaurat i rehabilitat.³¹

30. «El temple romà de Vich». *Excursionisme. Periòdic quinzenal* [Barcelona], núm. 8 (20 juliol 1928).

31. Vegeu NOGUERA GIMÉNEZ, *op. cit.*, p. 294-295.

L'any 1907 amb motiu del 25è aniversari de la descoberta del temple Mn. Josep Gudiol i Cunill publicà el llibre ja esmentat *L'Ausa romana i el seu temple*, un exhaustiu estudi científic del temple vigatà que marcà, entre altres aspectes, les línies de la reconstrucció encara pendent del pòrtic:

«Pel capitell que tenim en la cantonada exterior Nord-Est del santuari sabem que es tractava d'un porticat pertanyent a l'ordre anomenat corinti, cosa que confirmen diferents fragments d'altres capitells trobats entre les desferres de l'edifici dels Montcada; tenim també un bon tros de fust o canó d'una de les columnes, que sortí també d'entre la runa; tenim, com hem dit, els fermes sobre els que s'apoiaria la columnata de l'atri; d'aquests elements, ateses les mides i disposició, podem deduir que el temple d'Ausa devia presentar sis columnes en la façana (*exastylos*) i dues més entre aquesta filada i la paret anterior de la cel·la. Així queden proporcionats els intercolumnis i resulta que nostre temple presenta una disposició no acostumada en l'arquitectura romana.»

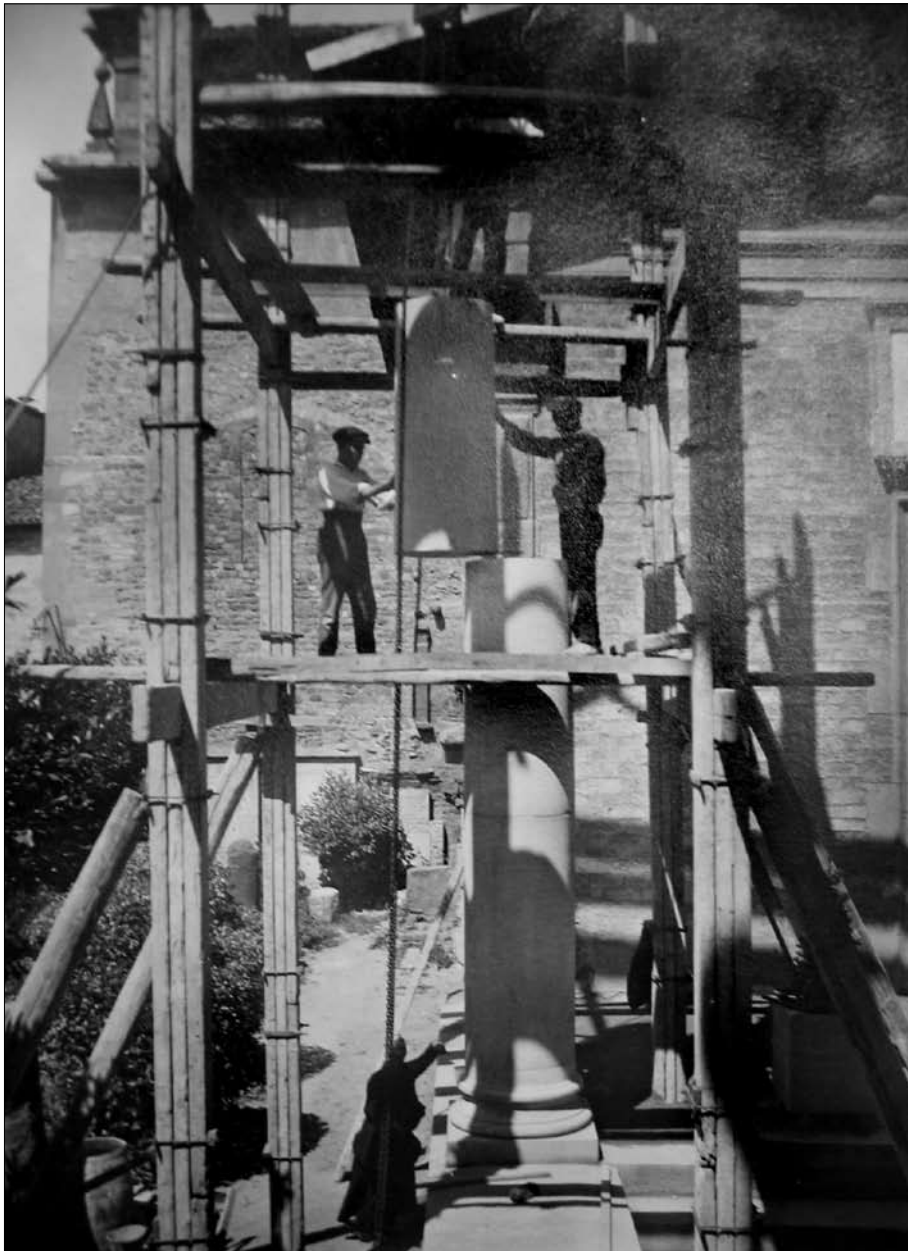
En la mateixa línia, són també especialment rellevants les observacions d'aquest historiador sobre les columnes, el fris i el frontó, fetes a partir de l'estudi de les restes arqueològiques trobades:

«No és fàcil que sigui el tros superior de la columna puix no té al cim el motlluratge de separació del capitell; quedant, doncs, que deu ésser un dels dos carreus del mig i amb tota probabilitat el de dalt d'entre aquests (...). Tenint present això, podem suposar que el fust tindria uns 0,61 m en el sumoscap i uns 0,68 m en l'imoscap i que seria llis, és a dir, sense estries, puix que no van indicades enlloc (...). Del fris, a jutjar per les pedres que es trobaven entre les desferres i que apar li corresponen, podem sentir que faria uns 0,48 m d'amplada i que seria sense ornamentació (...). Podem precisar les mides del frontó que abrigava el pòrtic i donava l'angle de les vessants de la teulada amb l'auxili de dues pedres que es trobaren també entre les desferres. Una d'aquestes dóna l'angle d'unió de la cornisa de la part esquerra del frontó amb la de l'entaulament del pòrtic. L'altra dóna l'angle del cim del timpà triangular del frontó (...). El timpà del frontó era llis a judicar per la citada pedra superior del mateix.»

Finalment, són molt interessants les seves conclusions sobre l'interior de la cel·la, ja que si bé les observacions de Mn. Gudiol sobre l'atri, fris, frontó i columnes van ser seguides al peu de la lletra en la futura reconstrucció del pòrtic, en canvi, no es van tenir tant en compte les que va emetre sobre la decoració interior:

«L'interior de la cel·la es veu que no estava pas com l'exterior mostrant la pedra, sinó que aquesta anava coberta per un gruixut reboçat de calç formant unes línies refundides en angle que es comprèn imitarien una espècie d'encarreat regular, del conegut amb el nom d'opus *isodomum*, que no sabem si estava revestit de color.

El paviment estava format per un gruixut pa de formigó fet en la cara superior d'obra cuita picada i calç. Un tros d'aquest fou trobat i pot veure's avui entre els objectes de la instal·lació ausetana en el Museu Episcopal.

Reconstrucció de la primera columna dedicada al canonge Jaume Collell (15 de juliol de 1927).
(ABEV, Fons Puigneró)

A la línia de l'arquitrâu hi anava el sostre de la cel·la, vegen-se encara en tres pedres d'aquell, corresponents a les cadenes o pilans laterals, els encaixos on s'adaptaven les tres grans jàceres. Sobre d'aquestes hi haurien les vigues i cabirons amb que es formarien els casetons de la sostrada.»³²

L'extens estudi de Mn. Gudiol confirma l'interès per recuperar el temple romà de Vic, si bé allunyant-se dels paràmetres de la restauració violetiana que anava a la recerca de prototips estilístics. En aquest sentit, la intervenció feta al temple romà s'acosta una vegada més a l'anomenada «restauració històrica» desenvolupada per l'arquitecte italià Luca Beltrami, a qui ja ens hem referit anteriorment.

Un altre aspecte destacat de la intervenció és que els fragments originals trobats entre la runa del temple que serviren a Mn. Gudiol per determinar les mides del frontó, es van adherir a la paret de l'antic castell dels Montcada que toca amb l'església de la Pietat, de manera que s'exposaren per sempre més en el mateix recinte del monument, tal i com reclamen totes les cartes de restauració del patrimoni arquitectònic del segle xx, per tal de no amagar cap dada important per a la història de l'edifici. Quant al tros de paviment al qual es refereix Mn. Gudiol, encara es conserva al Museu Episcopal de Vic amb el número d'inventari 1.913.

Per acabar aquest apartat i abans d'encetar l'anàlisi de la reconstrucció de les columnes de l'atri, iniciada vint anys després de la publicació de l'estudi de Mn. Gudiol, cal recordar dos fets històrics vinculats amb l'edifici. Així, en primer terme, cal dir que el 5 de novembre de 1908 el rei Alfons XIII visità la ciutat de Vic i, amb motiu d'aquest esdeveniment, es col·locà una placa a la paret del recinte adossada a l'església de la Pietat, en la qual es recorda la vinguda del rei Jaume I a la capital osonenca després de la conquesta de Mallorca:

«Diu en sa crònica lo rey en Jaume I que feta la conquesta de Mallorca vingué a Vich en aquest lloch que era castell dels Montcades. Fou posada esta memòria quan vingué lo rey Alfons XIII a V de novembre de MCMVIII.»³³

D'altra banda, el 26 de novembre de 1911 es constituí la junta directiva del Centre Excursionista de Vic amb seu al temple romà i sota la presidència de Mn. Gudiol. El centre tenia com a finalitat la pràctica de l'excursionisme com a mitjà

32. GUDIOL I CUNILL, Josep. «Descripció del Temple romà». *Ausa* [Vic], 3, núm. 29 (1959), p. 253, 254, 256 i 257.

33. Malgrat que Jaume I va fer una estada d'un dia a Vic, la crònica reial no diu que el rei s'hagués allotjat en el castell dels Montcada. Tanmateix, com que va venir a la capital osonenca acompanyat per Guillem de Montcada, tot fa pensar que efectivament es va allotjar a l'esmentat castell. Seguidament reproduïm el fragment de la crònica on es recull aquest episodi: «E sobre uns pleits que havia En Guillem de Montcada ab hòmens de Vic, haguem a anar lla: e, quan nós haguem estat un dia en Vic, e era prop d'hora de mija tèrcia, venc un missatge que ens envià En Ramon de Plegamans, e ab trasnuitada tota la nuit, e dix-nos que noves eren vengudes per cert en Barcelona que el rei de Tunis devia ésser en Mallorques. E, quan oïm aquestes noves, fom així cuitats com podiem per temor que no ens vingúes desaventura: e disnam-nos un poc, e no fem sinó cavalcar, e fom hora de vespres en Barcelona, e havíem feita gran jornada, e reposam aquella nuit» [Jaume I. *Crònica o Llibre dels feits*. Barcelona: Edicions 62 i "la Caixa", 1982, p. 145 (Les Millors Obres de la Literatura Catalana; 86)].

Darrers retocs al capitell de la columna dedicada al canonge Collell poc abans de ser instal·lat (6 de setembre de 1927. (ABEV, Fons Puigneró)

d'estudi i coneixement de la comarca vigatana, a més de l'organització de conferències i exposicions a dins del temple.³⁴

La reconstrucció de les columnes de l'atri

El 1927 es repregué la reconstrucció del temple gràcies al Centre Excursionista de Vic, fundat setze anys abans, i a l'aportació econòmica d'entitats i particulars. En un termini de tres anys s'erigiren les vuit columnes de l'atri, executades en pedra de Folgueroles, i es dedicaren a prohoms vigatans o relacionats amb la ciutat de Vic, els cognoms dels quals es gravaren al fust de les columnes.

Començant per la banda de migdia, les columnes es dedicaren als germans Masferrer, al canonge Jaume Collell, al bisbe Josep Morgades, al bisbe Josep Torras i Bages, a l'arquebisbe Josep Alemany, a Mn. Josep Gudiol i Cunill, a Josep

---

34. Per a més informació sobre el Centre Excursionista de Vic, vegeu el recent estudi de ROMA CASANOVAS, Francesc; GINESTA PORTET, Xavier. «L'excursionisme a Vic en el primer terç del segle XX: el cas del Centre Excursionista de Vic i la Colla de Gurb». *Ausa* [Vic], 22, núm. 158 (2006), p. 437-476.

Instal·lació del capitell de la columna dedicada al canonge Collell (6 de setembre de 1927).
(ABEV, Fons Puigneró)

Serra i Campdelacreu i a Narcís Verdaguer i Callís. Cal assenyalar que la columna dedicada a Serra i Campdelacreu conté el fragment original de fust romà trobat l'any 1882.

La idea de gravar els noms de personatges il·lustres a les columnes, sorgí arran de la concessió al canonge Jaume Collell de la ploma d'or per part de l'Associació de Periodistes de Barcelona el 22 de maig de 1927.

Així, doncs, segons diversos documents custodiats a l'Arxiu Episcopal de Vic, el 8 de juny de 1927 Martí Genís Aguilar (en representació de la Societat Arqueològica de Vic) i Mn. Gudiol (en representació del Centre Excursionista de Vic) sol·licitaren el permís per reconstruir l'atri del temple romà i acompanyaren la sol·licitud amb dos plànols de la planta i l'alçat de l'atri. Cal destacar que el plànol de la planta només preveia l'erecció de dues columnes (les dedicades al canonge Collell i a Serra i Campdelacreu) i que, a més d'ells dos, signà també el document l'arquitecte vigatà Josep Maria Pericas. Tretze dies més tard, concretament el 21 de juny de 1927, l'Ajuntament de Vic concedí el permís per aixecar les dues columnes i la part principal del podi.

Tanmateix, malgrat la concessió del permís, el procés de reconstrucció de les dues columnes fou lent i costós. Per testimonis fotogràfics se sap que el 15 de juliol de 1927 s'estava construint la primera columna (la dedicada al canonge Collell), de manera que ja estava muntada el 31 d'octubre de 1927, dia en què el mateix canonge sol·licità públicament la cooperació dels vigatans perquè ajudessin a sufragar la segona columna (dedicada a Serra i Campdelacreu), la qual s'acabà de col·locar el 9 d'abril de 1928.

Dos dies després, *La Veu de Catalunya* informava que les dues columnes havien estat costejades per subscripció popular i que estaven a punt de ser inaugurades. Ara bé, per aconseguir més fons per a la tercera columna es plantejà un canvi d'estratègia, que provocà dimissions a la junta de la Societat Arqueològica de Vic:

«Han quedat ja col·locades a l'atri del Temple Romà les columnes dedicades al canonge Collell i a Serra Campdelacreu, costejades per subscripció popular. Molt aviat, potser diumenge, s'inauguraran.

La Societat Arqueològica ha pres l'acord de permetre la col·locació de les que costegin particulars i dedicar-les a qui indiqui el donant. Així es col·locarà la columna Germans Masferrer, costejada per don Francesc Maria Masferrer. I és possible que se'n col·loqui alguna altra.

Tal decisió sembla que no ha complagut a alguns de la Directiva i el seu secretari, don Josep Salarich, ha dimitit del càrrec.»³⁵

35. Vegeu *La Veu de Catalunya* [Barcelona] (11 abril 1928). Més endavant Joan Anglada també es féu ressò d'aquesta polèmica: «Quan, fa poc més de tres anys, el Centre Excursionista proposava com a forma d'homenatge al Canonge Collell l'erecció i dedicació d'una de les vuit columnes que antigament havien embellit l'atri del nostre temple romà, no tothom acceptà amb simpatia aquesta idea; corporació no seglar hi hagué que va refusar contribuir a l'homenatge a un dels seus més il·lustres membres (diguem el més il·lustre). El mateix Canonge no mirava amb massa bons ulls la gesta perquè temia patir l'enyorança molt de temps tot sol allà dalt de l'atri». [ANGLADA, Joan. «La columnata del Temple Romà». *L'Abella d'Or* (1930)].

Per tot plegat, el canonge Collell es va manifestar públicament contrari al fet que es gravés el seu cognom en la primera columna:

«Allà tenim plantada en l'atri del Temple Romà la columna del vestíbul que ha de portar el meu nom, com un recort perpetu del Homenatge. Jo no n'era de parer, y aixís repetidament ho vaig manifestar als companys que s'havien engrescat ab la idea y ab la ilusió de veure reconstruït el pòrtich de aquell edifici que'ns va sortir per sorpresa (...). Y dich que no n'era de parer, per la dificultat de reunir les quantitats necessaries per la reconstrucció de aquella noble columnata ab son coronament. Ja han vist els lectors de la GAZETA DE VICH, a quant ha pujat el cost de la columna ab son *podium* o banquetta que, per sa visualitat, fa venir el desitx de poder veure terminada tota la obra. Jo no'm faig les ilusions que altres acarician, pero excéptich y tot, posaré tota la meua decisió en que's vage realisant el somni arqueològich.»³⁶

A diferència de les dues primeres columnes, la tercera (dedicada als germans Masferrer) s'erigí amb gran celeritat perquè ja estava muntada el 14 d'abril de 1928, només unes tres setmanes després que l'Ajuntament concedís el permís per construir-la.

A partir d'aleshores començaren els tràmits per a la quarta columna, que es volia dedicar al bisbe Morgades. Així, el 5 de juliol de 1928 es féu una crida per tot Catalunya per tal d'aconseguir diners. La crida anava signada pel canonge Collell (president de la Societat Arqueològica de Vic), Francesc de P. Maspons (president del Centre Excursionista de Catalunya) i Mn. Josep Gudiol (president del Centre Excursionista de Vic) i ja n'havia informat dos dies abans *La Veu de Catalunya*:

«per a tota la setmana entrant, es farà pública una al·locució dirigida als catalans admiradors del bisbe Morgades, de santa memòria, invitant-los a contribuir a la subscripció que s'obrirà per aixecar una columna al temple Romà de Vich a la memòria del restaurador de Ripoll».³⁷

Arran de la construcció de la columna dedicada al bisbe Morgades, el 20 de juliol de 1928 es publicà un article al periòdic barceloní quinzenal *Excursionisme*, on es recordava que tothom hi podia contribuir i, a la vegada, es reproduïa una nota on s'informava de com havia sorgit la idea de dedicar les columnes del temple romà a prohoms vigatans.

Segons aquest article, quan es plantejà la construcció de la primera columna es tenia molt clar que s'havia de dedicar al canonge Collell i que les altres es pensaven dedicar a vigatans il·lustres preferentment vinculats amb el temple romà.

36. COLLELL, Jaume. *Serra y Campdelacreu*. Vic: Tipografia Balmesiana, 31 octubre 1927.

37. «La columna Morgades al temple Romà de Vich». *La Veu de Catalunya* [Barcelona] (3 juliol 1928).

Entre els primers candidats hi havia el bisbe Morgades, Serra i Campdelacreu i Joaquim Salarich i Verdaguer:³⁸

«tenen acordat subsanar aquesta falta erigint una de les columnes i dedicant-la al senyor canonge Jaume Collell, aprofitant per això el moment actual en que solemnitza el LXII aniversari o Bodes de Platí de la entrada en el periodisme. Així, alçant una columna en la qual hi anirà escrit el nom del insigne patri-ci entenen les dues entitats adherir-se amb un record perdurable i escaient, a l'homenatge que es fa a qui es deu en bona part, el prematur reconeixement de l'importància del vell edifici romà i la constitució de la societat.

Després d'aquesta columna que fa precisa la construcció de part del “podium”, podran erigir-se les altres set, dedicant-les al Bisbe Morgades i als fills de Vich que siguin mereixedors de que els seus noms restin gravats en el fust del predit ornament arquitectònic. Entre aquests ja des d'ara poden considerar-se mereixedors de tal nom: D. Josep Serra i Campdelacreu i D. Joaquim Salarich. D'aquesta manera s'entén en la actualitat completar el primitiu testimoni de l'Ausa Romana i a la vegada fer honor als il·lustres vigatans, els quals tindran així consagrat un monument que sigui temple vivent en honor de la ciutat.»³⁹

Finalment, el permís per aixecar la quarta columna fou concedit per l'Ajuntament el 12 de novembre de 1928, juntament amb la concessió per construir la cinquena columna, que s'acabà dedicant al bisbe Torras i Bages.

Aquestes cinc columnes foren construïdes per la casa d'arquitectura i construccions Ylla, essent el director tècnic de les obres Josep Ylla i Cassany (1885-1955), tot i que va comptar amb la col·laboració de l'escultor vigatà Pere Puntí i Tena (1880-1962). Tanmateix, al darrere de la reconstrucció hi havia Mn. Gudiol, a qui s'acabaria dedicant la setena columna.⁴⁰

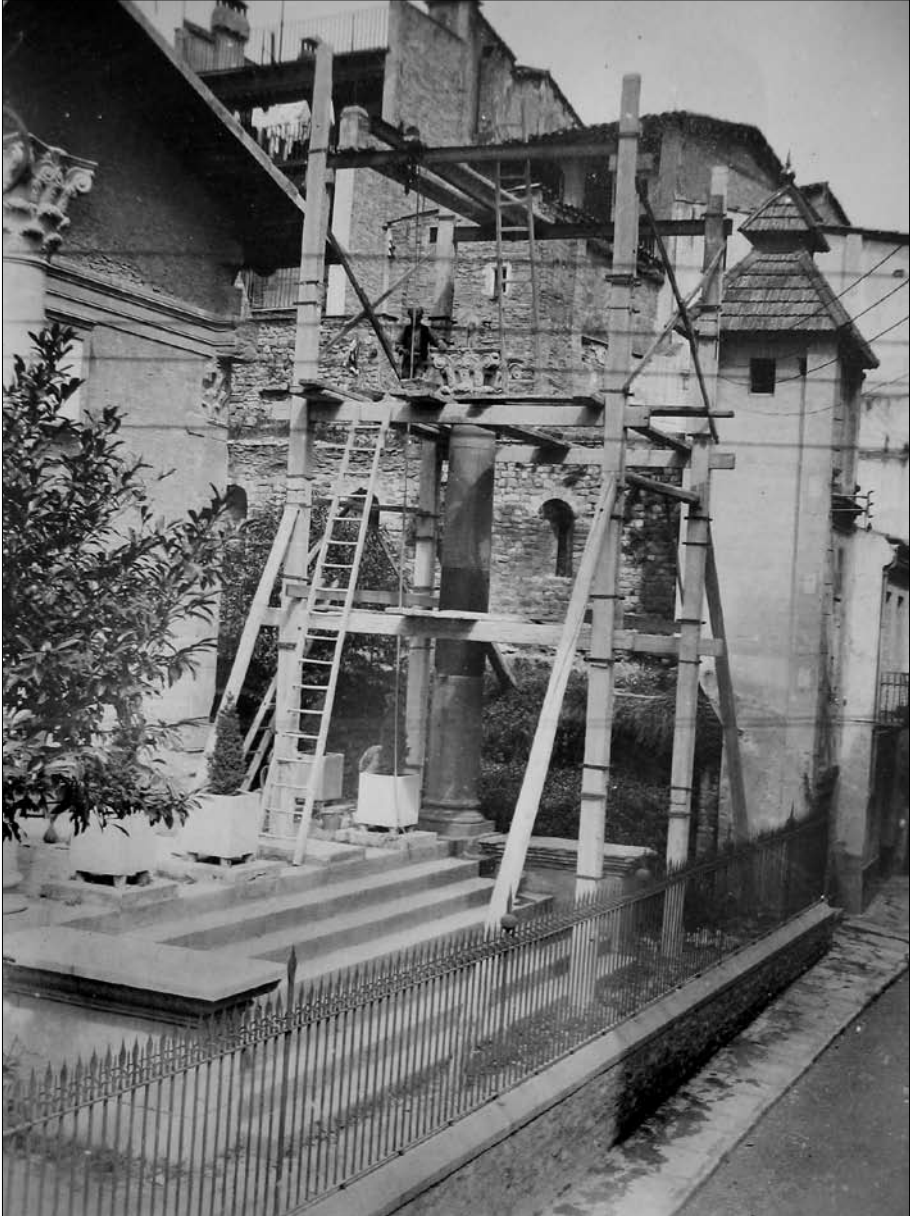
Pel que fa a les tres columnes que faltaven per completar l'atri (la de l'arquebisbe Alemany, la de Mn. Gudiol i la de Verdaguer i Callís), el permís es concedí el 14 d'agost de 1929.

Finalment, el 15 de juny de 1930 es va inaugurar la columnata sencera durant un acte que comptà amb un parlament de l'eclesiàstic i escriptor Lluís Carreras i Mas (1884-1955) i amb presència del fill de Serra i Campdelacreu. A més, aquest mateix dia va tenir lloc un aplec excursionista a la capital osonenca. Això no obstant, el dia abans Eduard Junyent i Subirà (1901-1978) —recentment retornat a Vic des de Roma on havia estudiat al *Pontificio Istituto d'Archeologia Cristia-*

38. Com ja s'ha exposat, no es va dedicar cap columna al metge, historiador i escriptor vigatà Joaquim Salarich i Verdaguer (1816-1884). Cal recordar la polèmica per l'erecció de la columna dels germans Masferrer que va provocar, precisament, la dimissió del seu fill Josep Salarich i Giménez (1849-1930), secretari de la Societat Arqueològica de Vic. Per a més informació sobre aquesta família de metges, vegeu *Vicgrafies. Revista de biografies vigatanes* [Vic], núm. 1 (juny 2005), p. 7-27.

39. «El temple romà de Vich». *Excursionisme. Periòdic quinzenal* [Barcelona], núm. 8 (20 juliol 1928).

40. Per a més informació sobre la casa Ylla, vegeu ALEMANY CHAVARRÍA, Cristina. *Fotografia Històrica de Vic. Josep Ylla i Cassany: 1885-1955*. Vic: Publicacions Col·legi Sant Miquel dels Sants/Editorialdiac, 2007, p. 57-61 (Col·lecció Recerca; 3).

Instal·lació de la columna dedicada a Josep Serra i Campdelacreu, acabada de col·locar el 9 d'abril de 1928. (ABEV, Fons Puigneró)

Instal·lació de la columna dels germans Masferrer, acabada de col·locar el 14 d'abril de 1928.
(ABEV, Fons Puigneró)

na (1926-1930) i acabat de nomenar conservador adjunt del Museu Episcopal de Vic— feia balanç de la reconstrucció de les vuit columnes a les pàgines artístiques de la *Gazeta de Vich*:

«... d'ençà que es feu la crida general a Catalunya, ara fan tres anys, amb motiu de les noces de platí en el periodisme del Canonge Colléll. Avui totes es drecen magestuoses coronades amb els seus capitells, i ostenten incisos en el terç d'alçada de les seves canyes, els noms gloriosos dels nostres vigatans capdavanters a qui han vingut a ésser dedicades, en un gest munífic que la ciutat els reconeix en la festa inaugural i al qual han contribuït amb esplendor tantes associacions i particulars de la terra.

El nostre temple ha sigut sempre, abans que tot un monument de la ciutat. La millor reintegració, doncs, en recollir i refer els seus elements dispersos, era retornar-lo a l'esplendor antic i a la ciutat. I si abans fou l'expressió de la plena accepció de la romanitat d'*Ausa*, com a tribut d'aquesta, calia encara, tal com s'ha dut a terme, que ell fos també una reconeixença als nostres homes del desvetllament que, quan reaparesqueren les seves pedres, ells escamparen arreu les llavors de la nostra fesomia i del nostre tremp en les vàries manifestacions de l'esperit pairal. Certament que hi manquen dos noms gloriosos encara: dos noms cimals, el de Balmes i el de Verdaguer, de la mateixa manera que hi manca tot el coronament del frontó damunt les columnes suara posades. Ens resta una empremta més per acabar la restauració i escriure aquests noms de tant alta evocació sobre les pedres polimentades que un darrer gest generós vulgui asseure sobre els frissos de l'obra inacabada.

Així recobrem el nostre temple, d'una manera heròica que perpetuarà amb més dignificació a les nostres fillades l'honra i l'estima de la ciutat i serà ensem testimoniança de nostre romanitat, exemplaritat arquitectònica i dignificació dels vigatans il·lustres.»⁴¹

Des del punt de vista de les cartes internacionals sobre restauració arquitectònica, cal dir que els noms gravats a les columnes, a part de retre un homenatge a personatges il·lustres, esdevenen un element que evita caure en la falsificació històrica, ja que permet a l'observador del monument deduir que no es tracta de columnes originals romanes. En aquest sentit val la pena recordar la teoria positivista de Camillo Boito (1836-1914), a mig camí entre la renúncia a la restauració de John Ruskin i la restauració estilística d'Eugène Viollet-le-Duc. Aquest arquitecte italià —que preferia consolidar abans de reparar i reparar abans de restaurar—, va formular una normativa que pretenia limitar l'arbitrarietat de les

41. JUNYENT, Eduard. «La restauració del Temple Romà». *Gazeta de Vich* [Vic], núm. 3.736 (14 juny 1930), suplement «Pàgines artístiques». En la mateixa línia, també cal recordar les paraules que Francesc M. Masferrer adreçava als vigatans des de l'editorial del *Diari de Vich* (vegeu MASFERRER, Francesc M. «La festa de demà». *Diari de Vich* [Vic] (14 juny 1930). D'altra banda, sobre la presència al frontó del temple romà dels cognoms de Jaume Balmes (1810-1848) i de Jacint Verdaguer (1845-1902), val a dir que —malgrat les paraules de Mn. Junyent— no es gravaren i que, actualment, només hi és present el darrer d'ells dos mitjançant el llorer que ha crescut en un dels extrems del recinte del temple, a partir d'un esqueix del que plantà Mn. Cinto a la parròquia de Vinyoles d'Orís quan en fou vicari.

Vista de l'atri el 14 d'abril de 1928 amb les columnes dedicades al canonge Collell i als germans Masferrer.

Mossèn Josep Gudiol i Cunill juntament amb Lluís Ylla i Cassany i Josep Ylla i Alibés en el recinte del temple romà. Al fons es veuen les restes del frontó original del temple adherits en una paret de l'antic castell dels Montcada, així com el llorer crescut a partir d'un esqueix del que plantà Jacint Verdaguer a la parròquia de Vinyoles d'Orís quan en fou vicari.

Vista de l'atri després de l'erecció de la cinquena columna, dedicada al bisbe Torras i Bages.

reconstruccions arquitectòniques que ratllaven la falsificació historicoartística. Aquestes normes presentades en un congrés d'arquitectura a Itàlia, recomanaven que —entre altres mesures— es fes una incisió de la data d'actuació o d'un signe convencional a les parts reconstruïdes.⁴² Tot i que en el cas de les columnes de l'atri del temple romà de Vic no es van seguir al peu de la lletra les recomanacions de Boito, és evident que la incisió dels noms de personatges il·lustres aconseguí la finalitat perseguida per aquest restaurador italià.

D'altra banda, i per cloure aquest apartat, cal recordar que el temple romà fou declarat monument historicoartístic d'interès nacional el 3 de juny de 1931 en temps de la Segona República. Aquest dia s'aprovà un extens decret que declarà 798 monuments historicoartístics a Espanya, 84 d'ells a Catalunya. Un dels monuments catalans declarats fou el temple vigatà.⁴³

El temple durant la Guerra Civil espanyola

Durant la Guerra Civil, el temple va rebre l'impacte d'una bomba que va caure a prop i de la qual queden seqüeles del bombardeig en les columnes de l'atri.⁴⁴ Des d'un punt de vista actual, la majoria de teories de la restauració consideren que les agressions històriques que ha patit un bé cultural (sempre i quan no distorsionin la lectura i comprensió d'aquest bé) no han de ser eliminades, sinó tot el contrari. Es tracta de no amagar cap de les etapes històriques per les quals ha passat el monument, ni les vicissituds en les quals s'ha vist involucrat.

El principal defensor del manteniment dels «afegits» (entesos com a testimonis de l'activitat humana sobre el monument que no pretenen reconstruir-lo, sinó completar-lo, ampliar-lo, transformar-lo, etc.) és l'italià Cesare Brandi (1906-1988), capdavanter de l'anomenada «restauració crítica», que considera que històricament només és legítima la conservació incondicional dels afegits, mentre que la seva eliminació s'ha de justificar sempre, i en tot cas s'ha de realitzar de manera que es deixi l'empremta en l'obra.⁴⁵

La reconstrucció del frontó

El 29 de març de 1952 fou legalment constituïda la tercera associació cultural amb seu al temple romà: el Patronat d'Estudis Osonencs. El seu objectiu era fo-

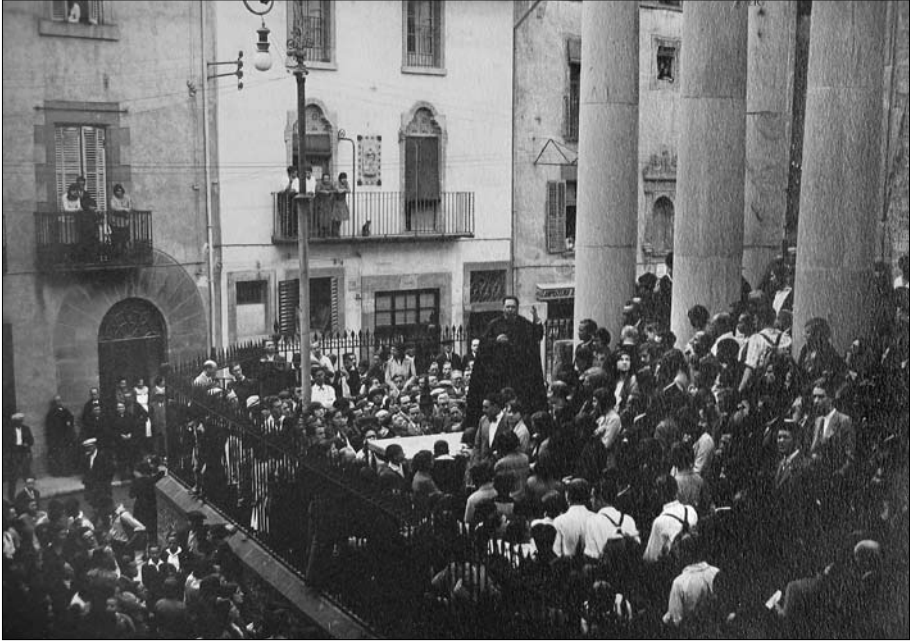
42. La bibliografia sobre Camillo Boito és abundant, però podeu consultar aquesta normativa —precedent de les cartes de restauració del segle XX— a MACARRÓN MIGUEL, Ana M. *Historia de la conservación y la restauración*. Madrid: Tecnos, 1995, p. 157-158 i GONZÁLEZ-VARAS, *op. cit.*, p. 231.

43. Vegeu *Catàleg de monuments i conjunts històrico-artístics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, p. 356-357.

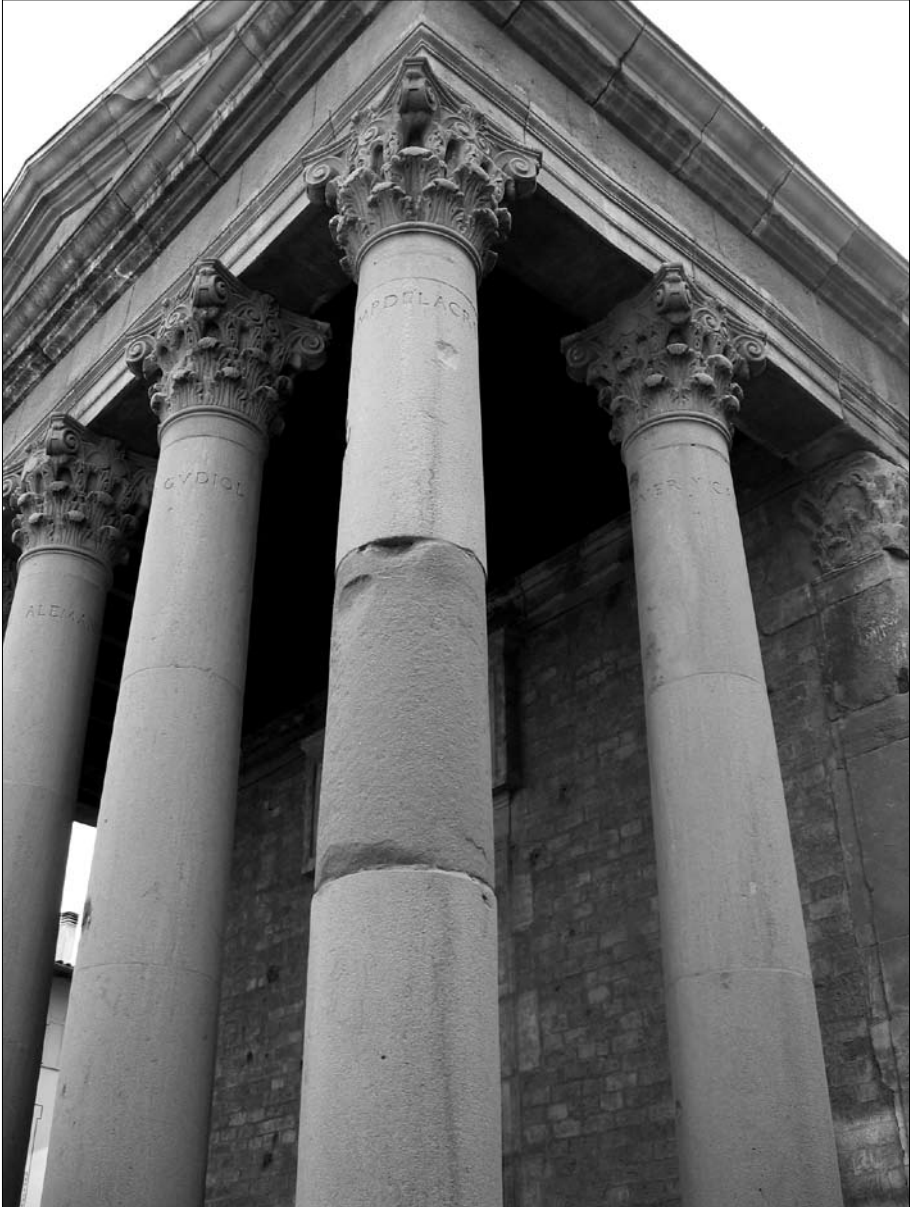
44. La ciutat de Vic va patir tres atacs aeris que destruïren alguns edificis i n'afectaren d'altres, com el temple romà. En l'aspecte humà, els atacs causaren una vintena de morts i uns quants ferits. Els bombardejos tingueren lloc el 21 de desembre de 1938, i el 20 i el 25 de gener de 1939, essent el de l'any 1938 el que va afectar el casc antic de la ciutat i el voltant de la fàbrica d'embotits La Sibèria amb unes cinquanta detonacions [vegeu CASANOVAS I PRAT, Josep. *Quan les campanes van emmudir. Vic 1936-1939*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 1993, p. 242-244 i també BASSAS I CUNÍ, Antoni (a cura de Josep BURGAYA). *La guerra civil a Vic. Dietari 1936-1939*. Vic: Eumo editorial, 1991, p. 150 i 158].

45. BRANDI, Cesare. *Teoría de la restauración*. Madrid: Alianza Editorial, 1988, p. 39.

Dues fotografies del 15 de juny de 1930 quan s'inaugurà la columnata de l'atri del temple romà amb un parlament de Lluís Carreras i Mas.

Detall del fust de la columna dedicada a Josep Serra i Campdelacreu, que conté l'únic fragment romà d'una columna del temple original.

mentar l'estudi i la investigació de la història, manifestacions artístiques, folklore, literatura i altres aspectes de la comarca d'Osona, així com la protecció del patrimoni cultural, artístic i monumental osonenc. Entre els seus membres més rellevants destaca Eduard Junyent i Subirà.⁴⁶

A partir d'aleshores es plantejà la reconstrucció del frontó per tal de completar la tasca iniciada l'any 1882, la qual es va poder portar a terme gràcies a una subvenció de Manuel Serra i Moret, fill de Josep Serra i Campdelacreu.⁴⁷ Així ho confirmà el mateix Eduard Junyent l'any 1957 en un interessant article a la revista *Ausa*, arran del 75è aniversari de la descoberta del temple, en el qual també féu un breu repàs als criteris d'intervenció aplicats en la recuperació de l'edifici d'ençà de la seva descoberta:

«El entusiasmo de los vicenses amantes de la cultura, desvelado con un descubrimiento de tanta importancia, se concretó en la creación de la Sociedad Arqueológica Vicense a fin de recuperarlo de la ruina y devolverle su genuina expresión entre las medio derruidas paredes del castillo de Montcada. De entre los patricios que más singularmente se significaron en la obra de recuperación y reconstrucción, fue sin duda el cronista de la ciudad D. José Serra y Campdelacreu quien se entregó de lleno a la valorización del monumento, movido por su acendrado espíritu vicense, ocupándose personalmente de la liberación de las viejas paredes y estudiando al detalle su reconstrucción hasta el punto de consagrar a esta labor su propia hacienda emprendiendo un viaje a Roma y Grecia para conocer en sus mínimas particularidades la estructura de esta clase de edificios religiosos paganos con el fin de realizar los estudios definitivos de la reconstrucción total según el espíritu del monumento. Sólo pudo ver lograda la primera etapa reconstructiva que puso a salvo el edificio en sus paredes. Pero la ejemplaridad de su labor no fue proseguida hasta la generación siguiente que, en el período de 1927 a 1930, emprendió la reconstrucción de la columnata dedicándola a la memoria de vicenses insignes, sin que se lograra rematar el frontón que había de coronarla.

Desde los inicios de la constitución del Patronato de Estudios Ausonenses existió el propósito de llegar a la conclusión de esta obra para que la ciudad admirara en su integridad uno de los monumentos más típicos que tanto la honran, preocupándose de los medios para lograrlo. Con este fin se había llevado a cabo una restauración de las paredes interiores bajo la dirección del Servicio de Conservación de Monumentos de la Diputación, mientras se preparaban los proyectos del complemento externo que falta y de los remates de los entablamientos en conjunción con las líneas de la cubierta.

Llegado el proyecto a su madurez, fundado en los mismos estudios dejados por el malogrado D. José Serra y Campdelacreu, se presenta en la actualidad

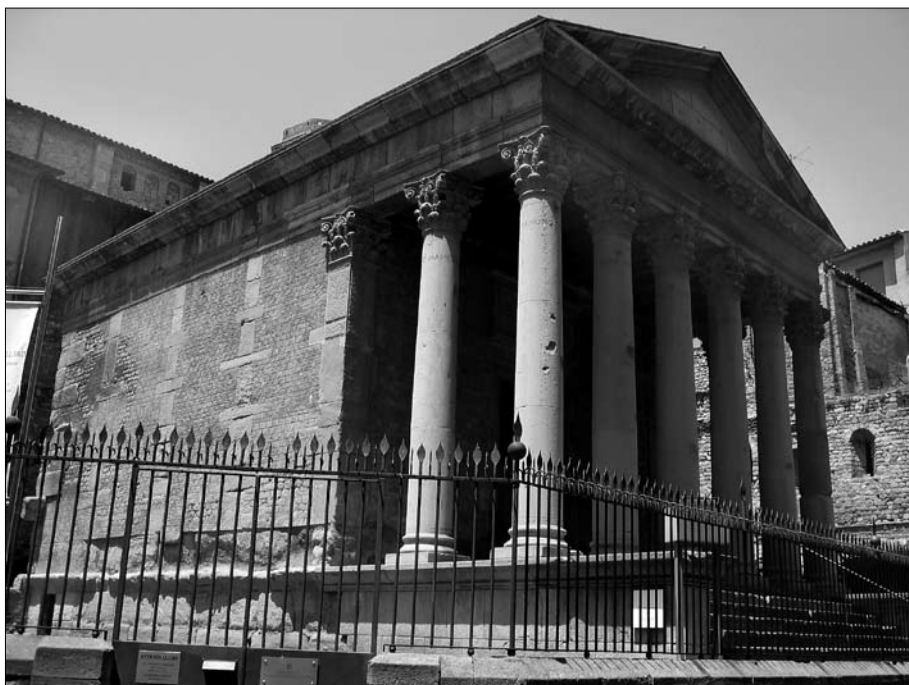
---

46. Cal recordar que amb l'arribada de la Guerra Civil espanyola s'extingiren tant la Societat Arqueològica de Vic com el Centre Excursionista de Vic, un buit que acabaria omplint el Patronat d'Estudis Osonencs. Aquesta darrera institució, però, no fou legalment propietària de l'edifici del temple romà fins al 12 de gener de 1977.

47. Per a més informació sobre l'eminent polític Manuel Serra i Moret (1884-1963), vegeu *Vicgrafies. Revista de biografies vigatanes* [Vic], núm. 5 (abril 2007), p. 15-18.

Detall d'un dels fusts de les columnes amb les seqüeles dels bombardejos que patí la ciutat de Vic durant la Guerra Civil Espanyola.

Vista actual del temple romà.

el momento de la realización que, económicamente, queda resuelto en su base inicial con la generosa aportación entregada a este Patronato por D. Manuel Serra Moret, el hijo del insigne patricio, con voluntad expresa de que se destine a completar la obra realizada por su padre y quede como un monumento erigido a la memoria que la ciudad le merece por su ejemplaridad cívica en el realce de sus glorias. Con ello va a ser emprendido la tan suspirada realización que dignificará el monumento tan significativo y el nombre de quien se desveló tan noblemente para devolverlo a la posteridad.»⁴⁸

Així, doncs, la reconstrucció del frontó es va iniciar l'any 1957 i finalitzà el 1959, anant a càrrec del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona sota la direcció de l'arquitecte Camil Pallàs i Arisa.⁴⁹ Ens ho recorda de nou Eduard Junyent en un altre article en què exposa la necessitat de retornar l'edifici al seu antic esplendor, el principal objectiu perseguit per l'escola violetiana i, especialment, pels seus seguidors espanyols, els quals encarnen una tendència restauradora coneguda, precisament, com a «restauració esplèndida» per la decidida voluntat de retornar els monuments al seu antic esplendor:⁵⁰

«La tercera etapa de la restauración se cumple dejando el edificio reintegrado a su total expresión arquitectónica, con el frontón que faltaba erigir sobre el entablamiento (...) El impulso reintegrador de D. José Serra y Campdelacreu a los 75 años de su descubrimiento, ha sido rebasado por la munificencia de su hijo D. Manuel Serra, quien ha arbitrado los medios materiales que hacían falta para llevarlo a complemento, con el apoyo y bajo la dirección del Servicio de Conservación de Monumentos de la Provincia de Barcelona.

El Templo Romano ha sido siempre y antes que todo un monumento de la ciudad. La mejor reintegración, pues, al recoger y recomponer sus elementos

48. Vegeu JUNYENT, Eduard. «La restauración del Templo romano». *Ausa* [Vic], 2, núm. 22 (1957), p. 560-562. D'altra banda, també podeu consultar SALARICH I TORRENTS, Miquel S. «El Temple romà, en els 75 anys després de la seva descoberta». *Ausa* [Vic], 3, núm. 29 (1959), p. 273-277.

49. Camil Pallàs i Arisa, nascut a Sant Julià de Vilatorrada el 1918 i mort a Roda de Ter el 1982, fou entre 1954 i 1978 el segon director del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, succeint a Jeroni Martorell i Terrats que n'havia estat director entre 1915 i 1951. Ambdós arquitectes, malgrat que ocuparen el mateix càrrec, entengueren la restauració de manera diferent, ja que mentre Martorell fou més procliu a la conservació que a la restauració, Pallàs apostà decididament per la restauració, entesa com un retorn a l'aspecte primitiu dels edificis, tot prioritzant sobretot la recuperació de les esglésies romàniques, entre altres causes, per motius nacionals. Raquel Lacuesta, historiadora que ha estudiat el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, considera que aquest criteri de restauració, molt estès a mitjan segle XX, fou impulsat precisament per Eduard Junyent, qui va mantenir una relació molt estreta amb Pallàs. L'any 1940, just acabada la Guerra Civil espanyola, Mn. Junyent va escriure una mena de manual sobre la pràctica restauradora sota el títol de *La Iglesia. Construcción. Decoración. Restauración*, publicat per l'editorial Balmes a Barcelona, que va influir notablement en l'àmbit de la restauració a Catalunya entre 1940 i 1970, i molt especialment en Camil Pallàs. En aquest manual, en termes generals Mn. Junyent desestimà les tendències ruïnistes i s'inclinà per la reconstrucció dels edificis religiosos per tal de retornar-los al culte [Vegeu LACUESTA, Raquel. *Restauración monumental a Catalunya (segles XIX i XX). Les aportacions de la Diputació de Barcelona*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2000, p. 127-148 i 154-155 (Monografies; 5)].

50. Per a una aproximació a la restauració espanyola del moment, podeu consultar el complet estudi d'ORDIERES DÍEZ, Isabel. *Historia de la restauración monumental en España (1835-1936)*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1995.

dispersos consistía en devolverlo a su antiguo esplendor y a la ciudad. Si en su época representativa fue la expresión de la plena aceptación de la romanidad de Ausa, en sus muros queda incrustado el espíritu que lo transformó en el medievo para reaparecer, como una glorificación de nuestra historia, en los hombres que la tejieron y apreciaron, con la perpetuidad de una dignificación que redunda en la misma honra de la ciudad que conserva su ejemplaridad arquitectónica.»⁵¹

Les actuacions fetes durant el centenari del descobriment

A més d'unes primeres excavacions arqueològiques realitzades el 1980,⁵² dos anys després —i amb motiu del centenari del descobriment del temple— es feren diverses actuacions en el monument.

En primer lloc, cal destacar unes altres excavacions arqueològiques durant el mes de juny,⁵³ seguides per la celebració d'un simposi sobre «El poblament antic a la comarca d'Osona» el novembre del mateix 1982 organitzat pel Patronat d'Estudis Osonencs i la Universitat de Barcelona.

D'altra banda, es consolidà i embellí l'entorn del temple a càrrec del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i, finalment, es féu una exposició commemorativa sobre el temple romà al Museu Episcopal de Vic.⁵⁴

Les darreres intervencions

Seguint amb les recomanacions de tots els documents internacionals sobre restauració arquitectònica, el Patronat d'Estudis Osonencs encaminà la seva actuació sobre el temple romà vers les tasques de manteniment i conservació de l'edifici, tot allunyant-se d'altres intervencions més dràstiques. Així, el 1992 s'adequà la cel·la com a sala d'exposicions i el podi com a sala de reunions; tres anys més tard s'arranjà l'exterior i s'il·luminà; i, finalment, l'any 1999 es va actuar a l'embigat de fusta per solucionar un problema de tèrmits.

51. JUNYENT, Eduard. «La restauración del Templo romano». *Ausa* [Vic], 3, núm. 29 (1959), p. 242.

52. Aquest any es feren dues campanyes d'excavació al recinte del temple durant els mesos de juny i setembre amb l'objectiu d'esbrinar la data de construcció del temple i la seva evolució. Es conclouí que el temple es construí vers els primers decennis del segle II o a la darrera del segle I, tot i que el solar fou freqüentat o ocupat abans de la seva construcció. Potser des de principis del segle I aC (vegeu SANMARTÍ I GREGO, Enric; LÓPEZ I MULLOR, Albert. «Excavacions al temple romà de Vic. Campanya de 1980». *Ausa* [Vic], X, núm. 102-104 (1982), p. 261-273).

53. Aquestes excavacions establiren que el brocal del pou-cisterna del temple era dels segles XVIII-XIX, essent impossible saber quan s'havia utilitzat per primera vegada, ja que no és estrany trobar a l'interior dels pòdiums dels temples romans cisternes excavades a la roca per emmagatzemar aigua per a les ablucions. També es considerà que el parament de l'edifici corresponia als segles I i II dC, i que el capitell era de finals del segle I dC o, com a màxim, d'inicis del segle II dC. Per tot plegat, es datà el temple entre finals del segle I dC i inicis del segle II dC, malgrat que s'havia construït en una zona ocupada ja d'ençà dels dos darrers decennis del segle I aC (MOLAS I FONT, M. Dolors. «El Temple romà de Vic i la ciutat d'Ausa. Novetats arqueològiques i cronologia». *Ausa* [Vic], X, núm. 102-104 (1982), p. 275-291).

54. Sobre el contingut de l'exposició, vegeu GROS, Miquel S.; ORDEIG, Ramon. «Centenari del descobriment del temple romà. Vic 1882-1982». *Ausa* [Vic], X, núm. 102-104 (1982), p. 427-442.

Restes del castell medieval dels Montcada.

Placa commemorativa de la visita del rei Alfons XIII al temple romà el 5 de novembre de 1908.

El castell dels Montcada

Com ja s'ha indicat anteriorment, el gran sacrificat a l'hora de recuperar el temple romà fou el castell dels Montcada, ja que la majoria de les seves parets foren aterrades durant l'enderroc de l'any 1882. De fet, actualment només en romanen dues parts: el mur extern de ponent, perquè durant el segle XVII fou emprat per construir l'església de la Pietat, i el mur extern septentrional, que es va deixar i en el qual s'observa l'arrencament de la volta que formava el primer pis del castell.

D'ençà de 1882 i fins als nostres dies pocs historiadors s'han lamentat d'aquesta pèrdua, creient que la recuperació del temple comportava la destrucció irremediable del castell dels Montcada. Tanmateix, hi ha una veu discordant:

*«el edificio románico, a conservarse íntegro, constituiría uno de los mejores modelos de arquitectura civil, tan escasos, y más impresionante por su grandiosidad en sus macizas paredes de 1,20 metros de espesor construidas con el típico aparejo de moellones regulares de piedra cortada, en los que sólo aparecen las dovelas de mayor tamaño al formar las arcuaciones de las puertas y arcos del piso superior (...). Fue en el curso de la demolición, ya entrado el año 1882, cuando al aparecer los vestigios innegables de la existencia de un templo romano, se movieron los ánimos para salvar este monumento insigne, liberado también de la cárcel que lo aprisionaba, mientras desaparecía gran parte de la grandiosa fortaleza, símbolo del Vich medieval y ejemplar raro de la arquitectura civil románica».*⁵⁵

55. JUNYENT, Eduard. «El castillo de Montcada». *Ausa* [Vic], 3, núm. 29 (1959), p. 262 i 270.

Conclusió

Actualment les restes del castell dels Montcada —sobretot les del cantó nord— són una ruïna pintoresca que es manté al costat de l'esplendorós temple romà d'Auso reconstruït entre 1882 i 1959. És certament interessant comprovar com en un mateix recinte conviuen «contradictòriament» el castell dels Montcada —convertit en una ruïna romàntica en sintonia amb els criteris de John Ruskin— i el temple romà reconstruït, el qual, partint de les teories de la restauració estilística d'Eugène Viollet-le-Duc, acabà restaurant-se en sintonia amb els principis de la restauració històrica de Luca Beltrami.

Observant la divergència de criteris a l'hora de salvaguardar els dos edificis, no ens podem estar de plantejar-nos l'eterna pregunta formulada al llarg de la història de la conservació i restauració del patrimoni: Què és millor conservar o restaurar?

Tots els que s'han ocupat del tema, han intentat respondre-la com bonament han pogut, però un dels qui hi ha reflexionat més és Camillo Boito, contrari a la reintegració estilística d'Eugène Viollet-le-Duc, però també a la renúncia a la restauració de John Ruskin. Aquest arquitecte italià conclogué sàviament que no es podia respondre a la pregunta en termes absoluts —com havien fet els seus predecessors— i s'inclinà per una solució específica per a cada cas, com també havia proposat el seu col·lega Luca Beltrami. Això no obstant, hi ha una frase que resumeix força bé la teoria de Camillo Boito i que és, precisament, el que es desprèn de la convivència antagònica de les ruïnes medievals del castell dels Montcada al costat de la reconstrucció «esplèndida» del temple d'Auso:

«El que importa és cercar la veritat fins i tot entre les contradiccions.»⁵⁶

---

56. GIGNI, Fabia; FRANCO, Roberto. *Restauro e cultura estetica*. Ravenna: Essegi, 1997, p. 168-176 i BOITO, Camillo. *Conservar ou restaurer. Les dilemmes du patrimoine*. Besançon: Les Éditions de l'Imprimeur, 2000.